

Települési Okos Tükör Módszertani útmutató

ALSÓMOCSOLÁD PÉLDÁJÁN
KERESZTÜL

Az Alapítvány Alsómocsoládért megbízásából összeállította:
Zagyva Gabriella

Szakmai közreműködő:
Halmai Gáborné

**A módszertani útmutató a
Demokratikus Helyi Közigazgatás
Fejlesztésért Alapítvány
támogatásával készült el.
2021.október**

Tartalomjegyzék

Bevezető	4
Okos város, okos falu?	6
Az MTA Regionális Kutatások Központja	6
Az 56/2017.(III. 20.) Kormányrendelet	7
DJP 2.0 Stratégiai Tanulmánya	7
A Lechner Tudásközpont	8
Az EU Smart Villages pilot program	8
Alsómocsolád definíciója	9
Előzmények: Radartól a Tükörig	10
Lechner Tudásközpont Településértékelés és Monitoring rendszere (TÉMOR)	10
Z. Karvalics László: Okos városok, kérdő- és felkiáltójelekkel	13
Dömötör Ildikó: Kistérségi innováció a helyi közigazgatásban Vizsgálat a Hegyháti Járás mikrotérségben	15
Dicső László: Alsómocsolád, az „Újragondolt” Falu	16
Települési Okos Tükör	20
Mitől okos egy település?	21
Tapasztalati tanulás közösségi szinten	22
Hogyan nézzünk tükörbe?	24
Nehézségek és előnyök	26
Mik lehetnek a nehézségek a Települési Okos Tükör megalkotásakor?	27
Miért érdemes mégis belevágni?	27
Fogalomtisztázás	31
Projekt	31
Okos falu, okos település	31
Fenntarthatóság	32
Eredményesség	32
Sikeresség	33
Hatékonyság	33
Társadalmi hatás	33
Okos tükör a gyakorlatban	34
A három szint	34

1. Akik elindítják	34
2. Akik kidolgozzák	35
3. Akikre hatással van	35
Célok tisztázása	35
A 13 kategória - vagy csak 9? Netán 8?	36
Horizontális szempontok	39
1. Innovációs képesség	39
2. Közösségi gondolkodás	39
3. Fenntarthatóság	40
4. Digitális megoldások	41
Kategóriák	41
1. Alkalmazkodóképesség	41
2. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés	42
3. Helyi erőforrások	42
4. Hálózatosodás, együttműködő-képesség	43
5. Lakhatás	43
5. Jövedelem	44
6. Mobilitás	44
7. Befogadás	45
8. Forrásallokációs képesség	46
TOTEM-re hívás	47
Előkészítés	47
Megvalósítás	48
Hogyan zajlik az értékelés?	48
Az adatok feldolgozása, értelmezése	51
Utógondozás	54
Az a bizonyos 3. szint	59
Köszönetnyilvánítás	60
Elektronikus mellékletek:	61
1. Prezentáció a Települési Okos Tükörről	61
2. Letölthető Okos Tükör értékelő táblázat sablon	61

Bevezető

Manapság az élet számtalan területén találkozhatunk okos eszközökkel. Okos órát hordunk, okos padra ülhetünk. Lehet az otthonunk is okos, az okos hűtőszekrény jelez, ha a konyhában van a tej, vagy épp közeleg a szavatossági idejének lejárta, az okos fűtőtest a hazatérésünk idejére kellemesen felfűti a lakást...

Az okos eszközök a kényelmünk mellett a fenntarthatóságot is szolgálják, hiszen segítségükkel energiát takarítunk meg, jobban beoszthatjuk az erőforrásainkat, a folyamatok kontrollálhatóbbá, tervezhetőbbé válnak.

Ugyanakkor észre kell vennünk, hogy vannak veszélyeik is. Elfelejtethetünk figyelni a saját testünk jelzéseire, hiszen a gép figyel rá helyettünk.

A GPS remekül használható arra, hogy a legrövidebb időn belül eljussunk A-ból B-be akkor is, ha nem tudjuk, hol is van A és hol van B. De vajon nem veszítjük el ezzel párhuzamosan a természetes tájékozódó képességünket?

A számítógép megkönnyíti, hogy a gondolatainkat papírra vessük és megosszuk másokkal. De vajon nem veszítünk el fontos képességeket azzal, hogy leszokunk a kézírásról?

A szociális média határon átívelő kapcsolódásokat hoz létre. De nem sérül visszafordíthatatlanul ezzel együtt az alapvető emberi kapcsolataink ápolásának a képessége?

Ha nem használjuk valamilyen tudásunkat, képességünket, izmunkat, testrészünket, kapcsolatunkat, az óhatatlanul sorvadni kezd. A gép pedig kiszolgáltatottá tesz, hiszen bármikor adódhat technikai hiba, amikor visszanyúlnánk a természetes megoldásokhoz: a tudáshoz, a képességhez, a testrészhez, az izomhoz, a kapcsolathoz... ha még megvolna.

Ahogy igaz ez az egyén szintjén, ugyanúgy igaz a közösség, a társadalom szintjén is. Ha mindent a technikára, a technológiára, az okos eszközökre bízunk, talán épp a közösségünket, a társadalmunkat összetartó emberi kapcsolataink fognak elsorvadni. A fejlődés útja mégis az okos városokban, okos falvakban rejlik.

Okos városokról gyakran hallhatunk, okos falvakról már ritkábban esik említés. Bár nincs egységes definíció az okos városok fogalmára, mégis érezhetjük azt, hogy ez valami digitális, informatikai rendszerekhez, városüzemeltetéshez, közlekedés-szervezéshez kapcsolódó fogalom, ami egy párszáz fős faluban nehezen értelmezhető. Talán egy kis falu nem is lehet okos? Mást jelent az okosság egy város és egy falu esetében? Mások a viszonyok egy nagyvárosban, illetve egy kistelepülésen az okos eszközök, a közösség, a társadalom tekintetében? Vagy nem kell szétválasztanunk a várost és a falut ebben a tekintetben? Mi úgy gondoljuk, hogy van különbség, de ez korántsem jelenti azt, hogy egy kis falu ne lehetne okos. Csak másképp kell definiálnunk, a magunk képére kell formálnunk az okosság fogalmát.

A fejlődés - így a digitalizáció is - mindannyiunkat érint, előbb-utóbb mindenkihez elér. De nem mindegy, hogy csak belesodródunk ebbe a változásba, vagy felkészülünk rá, esetleg proaktívan állunk hozzá.

A Települési Okos Tükör elkészítését elsősorban az 5000 főnél kisebb lélekszámú településeknek ajánljuk. Azoknak, akik szeretnék a saját önkormányzatukra, szervezetükre, közösségükre, folyamataikra tanuló szervezetként tekinteni. Akik látni szeretnék, hogy hol állnak most az okosság felé vezető úton és akik a saját projektjeik példáiból tanulva szeretnék tovább lépni ezen az úton úgy, hogy közben nem veszítik el a településen meglévő értékeket, erőforrásokat, kapcsolatokat, a közösség erejét. Az okos város helyett az okos falu, vagy okos település fogalmát definiálják a saját maguk számára, a saját lehetőségeik, céljaik, jövőképük szemszögéből.

Ahogy egyéni szinten is meg kell találnunk az egyensúlyt a digitális eszközök és a természetes, emberi képességek, illetve emberi kapcsolataink között, úgy települési szinten is egyensúlyt kell találnunk a technológiai fejlődés és a közösségi kapcsolatok, társadalmi folyamatok között. Ezt az egyensúly keresést szeretnénk az Okos tükör alkalmazásával segíteni, ehhez kíván ez a módszertani útmutató segítséget nyújtani.

1. Alsómocsolád Faluház

Okos város, okos falu?

Az okos város - smart city - fogalma már a '60-'70-es években megjelenik, bár egyes források már a XIX-XX. századi várostervezési ideákra is visszavezetik. A köztudatban a 2000-es évek második felében, a hatalmas tech-cégek (Siemens 2004., Cisco 2005., IBM 2009.) térnyerésével terjedt el, mivel ezek a cégek jelentek meg a városi infrastruktúrában és a közszolgáltatások üzemeltetésében alkalmazott összetett informatikai rendszerekkel.¹

Az okos városnak azonban nincsen általánosan elfogadott definíciója. Az okos falvoknak még kevésbé van. De talán érdekes lehet, ha megnézzük és összehasonlítjuk a szakirodalomban fellelhető meghatározásokat.

A British Standard Institution

“A smart city (magyarul: okos város) a British Standards Institution definíciója szerint a fizikai, digitális és humán rendszerek hatékony integrációját jelenti az épített környezetben, annak érdekében, hogy lakói számára fenntartható, virágzó és mindenkit egyaránt befogadó jövőt biztosítson”.²

Az MTA Regionális Kutatások Központja

“A Smart City vagy okos város olyan települést takar, mely a rendelkezésre álló technológiai lehetőségeket (elsősorban az infokommunikációs technológiát) olyan innovatív módon használja fel, amely elősegíti egy jobb, diverzifikáltabb és fenntarthatóbb városi környezet kialakítását. Egy várost akkor nevezhetünk „okosnak”, ha az emberi tőkébe, a hagyományos infrastrukturális elemekbe (pl. közlekedés), valamint a modern IKT infrastruktúrába történő befektetései ösztönzik és hajtják a fenntartható gazdasági fejlődést, valamint tovább növelik az életszínvonalat, miközben a természeti erőforrásokkal is észszerűen gazdálkodik. Az okos város tehát az okos technológiát úgy használja, hogy a város infrastrukturális rendszerei és szolgáltatásai sokkal jobban kapcsolódjanak egymáshoz, intelligensebbek és hatékonyabbak legyenek.”³

¹ Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Okos_v%C3%A1ros

² Gere, Czirják (2017. április 10.). „Erősítik-e a társadalmi kirekesztést a smart cityk? <http://real.mtak.hu/51372/>

³ MTA Regionális Kutatások Központja: “Smart cities” tanulmány http://www.rkk.hu/rkk/news/2011/smart_cities_tanulmany_IBM_RKK.pdf

Az 56/2017.(III. 20.) Kormányrendelet

A 2017. március 20-i Magyar Közlönyben megjelent az 56/2017. (III. 20.) Korm. rendelet az egyes kormányrendeleteknek az „okos város”, „okos város módszertan” fogalom meghatározásával összefüggő módosításáról. A kormányrendelet hivatalosan is meghatározza mit értünk okos város alatt:

“Az okos város olyan település vagy település csoport, amely természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a területén elérhető szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, lakosainak fokozott bevonásával fejleszti.

A módszertan szerint véghez vitt, fenntartható városfejlesztés horizontális szempontokat – magas minőség és hatékonyság, környezeti és gazdasági fenntarthatóság, lakosság fokozott bevonása – érvényesít a szolgáltatások és az infrastruktúra fejlesztésében egyaránt. A fejlesztés és működtetés eszköztárába integrált információtechnológiák ezek eléréséhez és a fejlődés nyomon követéséhez nyújtanak segítséget.”

A fenti definíción alapuló módszerben hat kategóriát vizsgálnak:

1. Okos kormányzás
2. Okos közlekedés
3. Okos környezet
4. Okos gazdaság
5. Okos életkörülmények
6. Okos emberek

Hangsúly az információtechnológiák alkalmazásán van.

DJP 2.0 Stratégiai Tanulmánya

A fenti Kormányrendelet szerint értelmezi az Okos város fogalmát. Ami érdekes, hogy kifejezetten a városokra vonatkoztatja a stratégiát, mivel a városokat tartja a jövő fő gazdasági tényezőjének. A vidék, a falvak digitális fejlesztését térségi szinten és elsősorban a turizmusra szűkítve kívánja kezelni:

“A jövő egyik fő gazdasági tényezője a város. A globális urbanizáció és környezeti kihívások kérdéseire az államok és az önkormányzatok nem tudnak egyedül válaszokat adni. Az Okos Városok fejlesztésében és irányításában egyre nagyobb részt vállalnak piaci szereplők és maguk a városlakók is.

Ahhoz, hogy ez ne konfliktusokhoz és kudarcokhoz vezessen, erős és intelligens koordinációra van szükség, egyrészt a szabályozások és szakpolitikák szintjén, másrészt pedig a szabványosítás és a sztenderdizáció szintjén. Az előbbieket teremthetik meg a szereplők mozgásterét és együttműködési kereteit, az utóbbiak pedig az egyes települések közötti

átjárhatóságot, valamint a nemzetközi, állami, és helyi szinten működtetett rendszerek közötti kompatibilitást.

Mivel a kormány elkötelezett a kisebb települések, elmaradott vidékek fejlesztése, felzárkóztatása, illetve a határon átnyúló kezdeményezések (EGTC-k) iránt, bizonyos kiemelt – elsősorban turisztikai – térségek Okos Város logikájú fejlesztésekben történő részvételének lehetővé tétele érdekében szükséges a településszerkezeti adottságok figyelembevétele. Az Okos Város fejlesztések esetében ez azt jelenti, hogy az okos városok mellett okos térségek fejlesztése is indokolt: a jelentősebb városok esetében járási szinten is értelmezni kell az Okos Város módszerek bevezetését.”⁴

A Lechner Tudásközpont

A Lechner Tudásközpont a Kormányrendelet szerinti fogalom-meghatározást, illetve kategorizálást használja, azonban határozottabban megjelenik a tanulási folyamat igénye, ahol az infotechnológia alkalmazása inkább eszköz, mint cél a fejlődés terén:

“Az angol nyelvű „Smart City” elnevezést fordíthatjuk „korszerű-”, emberközpontú-”, de talán leginkább „élhető város”-ra.

Egy várost akkor nevezünk okosnak, ha fenntartható gazdasági fejlődését a hagyományos és digitális infrastruktúrába, humán és társadalmi tőkébe való kiegyensúlyozott befektetés révén, az érintett közösség érdekeltjeinek bevonásával, aktív részvételével, környezettudatos módon éri el. Okos városnak lenni egy folyamat, a folyamatos fejlesztés útja.”⁵

Az EU Smart Villages pilot program

Az első fogalom-meghatározás, ahol kifejezetten okos falvakkal és nem okos városokkal találkozhatunk. Szembetűnő különbség, hogy a hangsúly a digitalizációról a helyi problémák és az innovációk kezelésére kerül, miközben a fenntarthatóság és a részvételiség ugyanúgy megjelenik:

*“Az okos falvak olyan vidéki közösségek, amelyek **innovatív megoldásokat dolgoznak ki helyi problémáik kezelésére**. Már meglévő **helyi erősségekre és lehetőségekre építve** kezdenek neki területük **fenntartható fejlesztésének**. A gazdasági, szociális és környezeti stratégiáik kidolgozásában és kivitelezésében **részvételi megközelítést** alkalmaznak, előmozdítják az innovációt, és hasznosítják a **digitális technológiákban rejlő lehetőségeket**. Az okos falvak **társulnak és együttműködnek** más vidéki vagy városi közösségekkel és szereplőkkel. Az okos falu stratégiák épülhetnek már*

⁴ DJP 2.0 Stratégiai tanulmány
<https://digitalisoletprogram.hu/files/58/f4/58f45e44c4ebd9e53f82f56d5f44c824.pdf>

⁵ Forrás: https://www.hte.hu/documents/10180/1727937/11_Kulcsar.pdf

meglévő kezdeményezésekre, és különböző köz- és magánforrásokból nyerhetnek támogatásokat.”⁶

Alsómocsolád definíciója

Alsómocsoládon 2016. május 3-án megrendezett „Smart Village” Műhely résztvevői saját definíciót dolgoztak ki, melyben erőteljesen megjelenik az aprófalvas, hátrányos helyzetű, leszakadó térségek legfőbb problémáira adható válaszok igénye. Vagyis akkor lehet egy falu okos, ha ezekre a problémákra tud fenntartható és hatékony válaszokat adni:

”Okos falu: az olyan közösségi alapon szerveződő kezdeményezés, amely az információs technológiák adta lehetőségeket hivatott hasznosítani a vidéki térségekben. A kezdeményezés lényege a közösségi erőforrások összekapcsolása információs, technológiai vívmányokkal. Megvalósulásának hozadéka, hogy határokat bont a vidékiek számára sokszor nehezen átlátható a modern, nagyvárosi világ és a falusi életmód között. Eszközei révén segíti a demográfiai egyensúly kialakulását, a korábbi elöregedési és népességcsökkenési tendenciák pozitív irányba fordítását. A vidéki környezetben élőket felruházza azzal a tudással, melynek révén a fejlesztéseket és új technológiai vívmányokat valóban kezelni tudják. Az okos falu olyan nyitott, együttműködő, és befogadó közösség, mely megmutatja a vidéki élet valódi értékeit és magasabb szinten újrat teremti a vidéki életformát.”⁷

2. Alsómocsolád helyi pénze, a Rigac

⁶ Az okos falu nem kis okos város A hazai kistelepülések főbb lehetőségei a digitális korban Varga Péter, közszolgálati CMC 2019. 04. 10 <https://slidetodoc.com/az-okos-falu-nem-kis-okos-vros-a/>

⁷ Az Alsómocsoládon 2016. május 3-án megrendezett „Smart Village” Műhely résztvevői által kialakított definíció

Előzmények: Radartól a Tükörig

Ha már van definíciónk arra, hogy mit jelent az Okos város, Okos falu, akkor nézzük meg, hogy hogyan tehetjük mérhetővé, értékelhetővé azt, hogy jelenleg hol állunk, mennyire vagyunk okosak.

Lechner Tudásközpont Településértékelés és Monitoring rendszere (TÉMOR)

A Lechner Tudásközpont Településértékelési és Monitoring rendszere az EU Smart City Ranking és a Smart Cities Council index rendszerén alapszik, melyek 6 alrendszerrel jelölnék meg, ahol a városok állapota és a fejlesztések hatásai mérhetőek⁸:

OKOS KORMÁNYZÁS

Okos kormányzás alatt a nyílt, átlátható és részvételen alapuló döntési folyamatokat, ezek IKT alapú támogatását, a személyre szabott városi és közszolgáltatásokat, az adatkezeléssel kapcsolatos intézkedéseket és a fejlesztő szemléletű, innovatív kormányzást értjük.

OKOS KÖZLEKEDÉS

Okos közlekedés alrendszer alatt a fenntartható és szolgáltatás központú közlekedésfejlesztést, a nem motorizált és közösségi közlekedési formák támogatását, a multimodális elérés biztosítását (az egyes közlekedési ágak közötti rendszer szintű és konkrét téri kapcsolatok kiépítését) valamint a szolgáltatások minden pontján megvalósított IKT integrációt értjük.

OKOS KÖRNYEZET

Okos környezet alrendszer alatt a fenntartható környezeti erőforrás-gazdálkodást (megújuló energia, víz- és hulladékgazdálkodás), a levegőminőség javítását célzó intézkedéseket, a városok klímaváltozáshoz való adaptációs készségének növelését, az épített környezet energia-hatékony kialakítását értjük.

OKOS GAZDASÁG

Okos gazdaság alatt a vállalkozásokat és az innovációs ökoszisztémákat támogató szolgáltatásokat, a vállalkozó kedvet és a produktivitást segítő képzéseket és inkubációs környezetet, a cégek

⁸ Forrás: <http://okosvaros.lechnerkozpont.hu/hu>

helyi és globális piaci integrációját segítő eszközöket, IKT platformokat, nyílt adatokat, városi laborokat és más megoldásokat értjük.

OKOS ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

Okos életkörülmények alrendszer alatt az élhető várost, a személyes biztonságot és az egészségügyi kondíciókat javító intézkedéseket, a turisztikát, az aktív kulturális, szabadidős és közösségi élményeket fejlesztő programokat, a lakhatás körülményeit javító folyamatokat, valamint az ezeket támogató IKT megoldásokat értjük.

OKOS EMBEREK

Okos emberek alrendszer alatt a tudásgazdaság és a versenyképes munkaerő erősítését, az élethosszig tartó tanulást segítő programokat, oktatásfejlesztést, a kreatív és befogadó társadalom elérése érdekében tett intézkedéseket, például a részvételi tervezést, a co-production és co-design folyamatokat értjük.

Koncepcionális megfontolásból külön kategóriát alkot a Városi laborok, a legtöbb sikeres és bevált projekt ugyanis ezek keretein belül jött létre.

ALRENDSZER	TARTALOM	ADATTÍPUS
Okos mobilitás	Szállítás, fuvarozás	Környezetbarát szállítás, fuvarozás
	Multimodális elérhetőség	Közösségi közlekedés
	Műszaki infrastruktúra	Okos kártyák Valós idejű információs rendszer Üzemanyag ellátás
Okos környezet	Okos épületek	Energetikai tanúsítvánnyal rendelkező épületek Okos háztartások/építmények
	Távlatos erőforrás-gazdálkodás	Energia Üvegházhatású gázok Levegőtisztaság Hulladékkezelés Vízhasználat
	Klímaparát város	Klímatudatos tervezés Népsűrűség Klimatikus adottságok Területhasználat

A 6 alrendszer további alkategóriákba sorolják.

“Az értékelés alapját adó adatbázis több, mint 200 mutatót tartalmaz, amelyekből mintegy 130 státuszmutató állítható elő. A státuszmutatók a hat alrendszer értékelésének támpontját jelentő 50 adattípus alá vannak besorolva. Az adatok egy része rendszeresen gyűjtött és ezáltal könnyen elérhető statisztikai mutató, más részüket a városok helyben gyűjtött adatai teszik ki, illetve további adatgyűjtésből vagy közvélemény-kutatásból származnak.

Az értékelés célja, az azonos csoportba sorolható (pl. megyei jogú) városok egymáshoz (tehát nem egy abszolút elérendő kritériumcélhoz) viszonyított fejlettségének megállapítása olyan mutatók alapján, melyek relevánsak, gyűjtésük rendszeres, éves gyakoriságú, települési szintű.”

A módszer előnye, hogy statisztikai adatokon alapul, ezért könnyen gyűjthető, objektív képet ad. A TÉMOR értékelést pedig egy kereshető Példatár is kiegészíti, mely jó lehetőséget nyújt jó gyakorlatok, adaptálható példák megismerésére.

The screenshot displays the LECHNER OKOS VÁROS web application. The interface is divided into several sections: a top navigation bar with 'PÉLDATÁR', 'DOKUMENTUMOK', and 'TÉMOR' tabs; a left sidebar with a search bar and navigation icons for 'Életkörülmények', 'Emberek', 'Gazdaság', 'Kormányzás', 'Környezet', and 'Közlekedés'; and a main map area showing a map of Hungary with various cities marked by colored pins. The bottom right corner of the map area shows 'Leaflet | Map data © Google'.

PROJEKTKÉP FORRÁSA

<http://menu.jovo-szovoalsomocsolad.hu/>

PROJEKT WEBCÍME

<http://menu.jovo-szovoalsomocsolad.hu/>

ALRENDISZER

Okos kormányzás, Okos életkörülmények, Okos környezet

CÍMKE

webes felületek, szociális szolgáltatások, turisztikai vonzerő, fenntartható erőforrás-menedzsment

PROJEKT STÁTUSZA

éle

ALSÓMOC SOLÁD - JÖVŐ-SZÖVŐ PROGRAM

Alsómocsolád egy kevesebb mint 400 lelket számláló falu Baranya megyében, amelynek jövőképe, hogy „Alsómocsolád egy XXI. századi, élhető, barátságos, értékeit őrző és megújító, a helyi gazdaságból gyarapodó, lakói számában növekvő, innovatív kistelepülés” legyen. Jövő-szövő pályázatuk révén szeretnék megállítani a falu elnéptelenedését, azokat a jelentkezőket várják, akik szívesen élnének faluban, szívesen dolgoznának velük olyan élettér létrehozásán, mely kényelmessé teszi a vidéki életet, időt, pénzt és feladatot spórol meg a falu lakóinak, csökkenti a távolságokat, növeli a lehetőségeket és ésszerűbbé teszi a meglévő erőforrások felhasználást. Az összetartó közösség mellett, az önkormányzat innovatív hozzáállása emeli ki Alsómocsoládot a környezetéből, több technológiai fejlesztést is véghez vittek, a falu például rendelkezik térinformatikai rendszerrel, de játékos helyi kincskereső applikációval is tesz a turisztikai vonzerő növelése érdekében.

EGYÜTTMŰKÖDŐK

Alsómocsolád Önkormányzata

<https://alsomocsolad.hu/>

HELYSZÍN

Magyarország Alsómocsolád

Forrás: <http://okosvaros.lechnerkozpont.hu/hu>

Z. Karvalics László: Okos városok, kérdő- és felkiáltójelekkel

Ha ezt a témát feszegetjük, akkor megkerülhetetlen Z. Karvalics László: Okos városok, kérdő- és felkiáltójelekkel⁹ című, 2017-ben megjelent tanulmánya, melyből csak egy rövid bejegyzést szeretnénk idézni:

“Melyik a legokosabb város a világon? Bécs? Barcelona? Tel-Aviv? Vagy a koreai Songdo, amelynek sokan még a nevét sem hallották?

Ahány illékony felmérés, annyi végeredmény. Tanácsadó cégek szorgos munkával sok-mutatós okossági rangsorokat készítenek és tesznek közzé, amelynek egyetlen mozgatója a szakértelem kommunikációja és az attól remélt ismertség, amely majd egyszer okos város tárgyú megbízásokat fialhat. Azonban, ha mindez igaz volna, akkor létezne egy okossági 'sáv', ahol egy okos városnál vannak kevésbé okos és még nála is okosabb városok, az okosság valamiféle hierarchiája mentén. Ez ugyan ostobaság, de az elgurult követ és gyógyszereket nem lehet megállítani: megindult a licitálás az okosabbnál is okosabb városok megkülönböztető jelzőinek megtalálására és lefoglalására. Így kívánna Hongkongból már bölcs város lenni, s így jelenik meg célkitűzésként a legokosabb városok átnövése a briliáns városok kategóriájába

⁹ Z. Karvalics László Okos városok, kérdő- és felkiáltójelekkel (Tudósítás két közszegi KRAFT-évről) Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete 2017.

(Lux Research, 2015). Ebben az öngerjesztő nyelvi térben ráadásul már nem is valódi városokkal szembesülünk: mivel mindig kivételes, elképzelt vagy elképzelt városokon keresztül építjük fel az okosság képzetéhez tartozó jelentéseket (Shelton és társai, 2015), eltávolodunk a valóságosan létező okos városoktól és azok (okosnak mondható) politikai és tervezési gyakorlatától.”

Z. Karvalics László, bár a fent idézettek szerint meglehetősen szkeptikus, mégsem veti el az “Okosság” mérésének lehetőségeit.

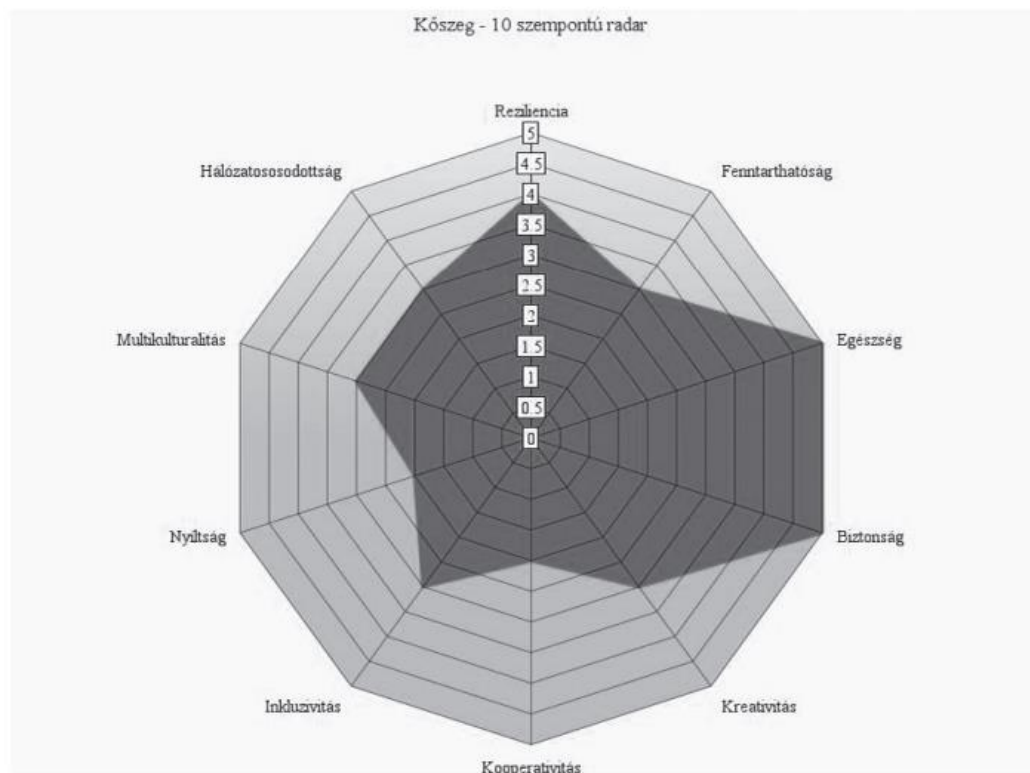
“A jó város – számos definíció metszeteként – jó kormányzással élhetővé tett, magas életminőséget, jólétet biztosító lakóhely. Az „okos megoldások” sokat tehetnek érte, hogy egy-egy szempontból „jobb” legyen a város, ám hiába a legokosabb technológiák is, ha a jószágot biztosító normatív („kötelezővé tett”, elvárt) követelmények közül akár csak egy is hiányzik! Az attribútum (jellemző tulajdonság) helyett szerencsésebb emiatt rekvizitumokról (követelményként megkívánt tulajdonság) beszélni. A következőkben kilistázott és röviden megmagyarázott rekvizitumokkal gyakorta találkozunk, csak éppen az okos város jelzőjeként, olykor akár hármát-négyet is belesűrítve egy-egy terjedelmes meghatározásba, gyakran egymáshoz nagyon hasonló jelentésű kifejezésekkel megnevezve egy-egy tulajdonságot (ezeket, amikor szükséges, csoportokba rendeztük). Ezúttal azonban önálló életre kelnek, hogy még az ’okos’ mivolt vizsgálata előtt ki lehessen jelenteni adott városokkal kapcsolatban: vajon teljesül-e rájuk az „ilyen legyen” imperatívusza?”¹⁰

Z. Karvalics, tanulmányában 10 szempontot határoz meg:

1. Alkalmazkodó/öngyógyító/érző/válaszképes
2. Fenntartható/zöld/ökológiai
3. Egészséges
4. Biztonságos
5. Kreatív/innovatív
6. Együttműködő/részvételen alapuló
7. Bevonó/egyenlő/igazságos
8. Nyílt/átlátható
9. Multikulturális/kevert
10. Összekötött/Hálózatba kapcsolt

Következő lépésként a 10 szempont azonosítását és város specifikus értékelését tartja szükségesnek egy legalább 5 fokozatú skálán, melyet egy úgynevezett radar diagramon tud ábrázolni.

¹⁰ Z. Karvalics László Okos városok, kérdő- és felkiáltójelekkel (Tudósítás két községi KRAFT-évről) Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete 2017.

Forrás: Z. Karvalics László Okos városok, kérdő- és felkiáltójelekkel (Tudósítás két községi KRAFT-évről) Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete 2017.

Ezt követheti a kapott értékek rávetítése az akut problémákra, majd a kapott értékek rávetítése korábban elfogadott stratégiai kitörési pontokra vagy azok keresésére, illetve a Prioritás- és alapelv képzés a legtermékenyebb tengelykapcsolatok megkeresésével. Utolsó - és egyben első lépésként - a radartérkép újradiszkutálása 2-3 évenként.

Dömötör Ildikó: Kistérségi innováció a helyi közigazgatásban Vizsgálat a Hegyháti Járás mikrotérségben

2020. szeptemberében Dömötör Ildikó azzal a megkereséssel fordult Alsómocsolád polgármesteréhez, hogy “Kistérségi innováció a helyi közigazgatásban Vizsgálat a Hegyháti Járás mikrotérségben”¹¹ című doktori (PhD) értekezéséhez Alsómocsoládot, mint referencia települést szeretné használni.

Doktori disszertációjában Dömötör Z. Karvalics László tanulmányára alapozva, az alábbi tíz témakörben kívánt mérhető, vagy becsülhető mutatókat megadni az „okos

¹¹ Dömötör Ildikó: Kistérségi innováció a helyi közigazgatásban Vizsgálat a Hegyháti Járás mikrotérségben” Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/D%C3%B6m%C3%B6t%C3%B6r%20Ildik%C3%B3%20-%20disszert%C3%A1ci%C3%B3tervezet.pdf.pdf>

falura” úgy, hogy azokban az Alsómocsoládon elért értékek, mennyiségek, minőségek legyenek szolgáljanak referenciaként:

1. **Reziliencia:** külső hatásokhoz való adaptációs képesség mutatói
2. **Hálózatosodottság:** az „okos” közlekedés, és az internethálózat mutatói
3. **Fenntarthatóság:** „okos” helyi környezetvédelem, helyi „zöld” megoldások, „okos” gazdasági és infrastrukturális beruházások mutatói
4. **Multikulturalitás:** a nemzetiségek, ill. a külföldi betelepülők jelenlétéből is adódó „okos” potenciál mutatói
5. **Egészség:** az „okos” egészségügyi alapellátás mutatói
6. **Nyíltság:** önkormányzat átláthatóságának, ill. a helyi „okos” fórumok mutatói
7. **Biztonság:** okos helyi rendvédelem, térfigyelő kamera stb. mutatói
8. **Kreativitás:** az újítások megjelenésének indikátorai/mutatói
9. **Inkluzivitás:** a lakossági bevonás „okos” módszereinek a mutatói
10. **Kooperativitás** „okos” együttműködés külső szervezetekkel, településekkel mutatói

A felkérés arról szólt, hogy Alsómocsolád esetében gondoljunk ki mind a tíz fenti kategóriában néhány (1–10) olyan konkrét mutatót, ami könnyen mérhető, tudható, összeszámolható, megbecsülhető, skálázható. Így a disszertációjában egy olyan Excel mátrixot alakíthatott ki, ahol az alsómocsoládi értékeket lehetnek minden kategóriában a referencia értékek (100 %). Ha a kitöltők a saját településükre ennél többet, jobbat vagy épp kevesebbet, gyengébbet írnak be, akkor – lakosságarányosan – kiadja az Excel algoritmus, hogy a referenciához képest hány százaléka az adott település értéke. Tehát a mutatók az egyes tényezők tekintetében külön-külön mind a tízre, ill. együttesen is kimutatják, hogy - Alsómocsoládhoz viszonyítva - milyen mértékben okos az a település, ahol kitöltötték a mátrixot. Az így kapott értéket szintén egy radar diagramon lehet ábrázolni.

Dicső László: Alsómocsolád, az „Újragondolt” Falu

Dömötör Ildikó felkérésére mintegy 120 projektet gyűjtöttünk össze, azonban a megadott 10 szempontot további hárommal bővítettük ki. Ezeket a projekteket, programokat értékeltük. A folyamatról, illetve az értékelésről, az úgynevezett Okos indexről Dicső László Alsómocsolád, az „Újragondolt” Falu (Egy lehetséges önértékelő módszer, amely megmutathatja hol tartunk az okos faluvá válás folyamatában)¹² című szakdolgozatában így ír:

“A felsorolt projektek ízelítőt adtak arról, hogy az önkormányzat mennyi mindent tesz annak érdekében, hogy Alsómocsolád, haladjon a korral. A jövő faluját

¹² Dicső László: Alsómocsolád, az „Újragondolt” Falu (Egy lehetséges önértékelő módszer, amely megmutathatja hol tartunk az okos faluvá válás folyamatában) szakdolgozat, Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2021.

építi, újragondolva az eddig létrehozott értékeit és új értékeket teremt. Folyamatosan figyeli, megismeri és alkalmazza az új megoldásokat. Nem csak adaptálja a kor technikai és informatikai újdonságait, hanem évek óta maga is generál pilot-programokat. Az indikátorok összegyűjtését és szempontok alá rendezését követően történt az egyes indikátorok pontozása, majd a számtani átlag kiszámítása. A pontozás konszenzus alapján történt, de nem előre meghatározott elvek szerint. Az összesítést követően elkészült táblázat nem mutatja a valós helyzetet.”

Szempontok	Értékelt programok		Értékelt programok		Értékelt programok	
	db száma/helyezés		összpontszám/helyezés		Index/helyezés	
Innovációs képesség,	7	6	59	11	8,43	8
Alkalmazkodási képesség	13	3	123	2	9,46	3
Közösségi gondolkodás	1	8	10	13	10	1
Digitális megoldások,	8	5	72	7	9,00	4
Szolgáltatásokhoz való hozzáférés	16	1	139	1	8,68	7
Fenntarthatóság,	14	2	116	4	8,28	11
Helyi erőforrások	10	4	84	5	8,40	9
Hálózatosság	16	1	117	3	7,73	12
Forrásallokációs képesség	8	5	77	6	9,62	2
Lakhatás,	8	5	71	8	8,88	5
Jövedelem	8	5	68	9	8,50	10
Mobilitás	4	7	24	12	6,00	13
Befogadás	7	6	62	10	8,85	6

Forrás: Dicső László: Alsómocsolád, az „Újragondolt” Falu (Egy lehetséges önértékelő módszer, amely megmutathatja hol tartunk az okos faluvá válás folyamatában) szakdolgozat

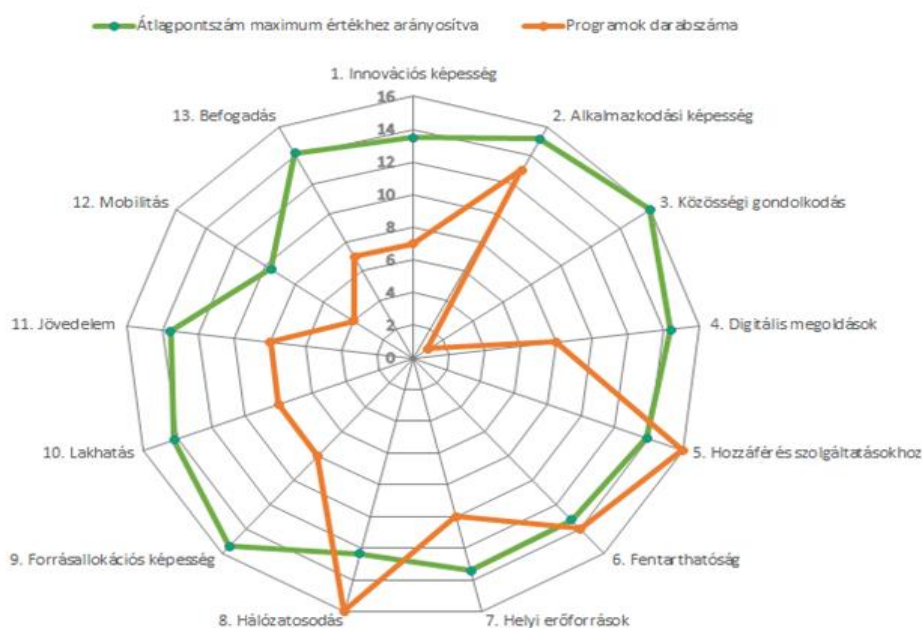
Vagyis az Okos Index számítása egy egyszerű számtani átlag, ahol az adott kategóriába sorolt projektek összpontszámát a projektek darabszámával osztottuk el.

Az alábbi ábra az Innovációs képesség kategóriájába tartozó projektek értékelését mutatja be:

Innovációs képesség

Programok megnevezése	programok pontszáma	programok db száma	programok <u>össz</u> pontszáma	Index
Magunk Kenyerén Helyi Gazdaságfejlesztési Program, helyi fizetőeszköz bevezetése (Rigac)	10	7	59	8,43
Mintaprogram a Minőségi Időskorért	10			
„Jövő-Szövő” betelepédést támogató program	5			
50+ Korprofil egészségfejlesztő program	4			
Boeing szimulátor kialakítása használaton kívüli löszpincéből	10			
Lángoló tófenék kincskereső meseapplikáció	10			
Virtuális Alsómocsolád látogató és interaktív ügyintézési felület	10			

Az összesített adatok alapján elkészítettük azt a radar diagramot, mely vizuálisan szemléltette az okos index értékeit, a vizsgált 13 kategóriában.

Az adatok és a dolgozat kezdeményezte index módszerének értékelésekor azonban több problémával is szembesültünk:

- A programok összegyűjtését, kategorizálását és értékelését csak 3-4 fő végezte, akik bár kompetensek voltak a témában, volt rálátásuk a projektekre, mégis óhatatlanul egyoldalúan, - a folyamatban résztvevők szemével - értékelték.
- Az értékeket megvizsgálva kitűnik, hogy a Mobilitást kivéve az értékek a maximumhoz vannak közel. Első látásra ez Alsómocsolád szempontjából jónak mondható, reálisnak azonban nem feltétlenül.
- Nagyon nehéz egymástól teljesen különböző programokat számszerűsíthetően értékelni. A program jellegétől függően teljesen más jelenthet a sikeresség, az eredményesség, a társadalmi hatás fogalma. Az objektív pontozásra való törekvés sokszor feloldhatatlan problémát jelentett.
- Nehéz volt meghatározni, hogy mit is pontozunk tulajdonképpen? Azt, hogy mennyire volt jó egy program? Mennyire volt sikeres? Mennyire tudta elérni a célját? Milyen változásokat generált a közösségben? Mit tegyünk akkor, ha ezek a kritériumok egymásnak ellentmondanak? Ha például egy program egy bizonyos szempont szerint sikeres (pl. nagyban hozzájárul az életkörülmények javításához), más szempontból viszont kudarc (pl. gazdaságilag nem fenntartható)?

Végig kellett gondolni, hogy a választott szempontok lefedik és reprezentálják-e a települési működés egészét és azt is, hogy az egyes szempontokhoz rendelt programok pontozása a megfelelő elvek alapján történ-e. A végkövetkeztetés az lett, hogy a szempontok megfelelőek, de a pontozás nem volt következetes. Egyrészt nem tett különbséget nagy és kis projektek között, másrészt bizonyos esetekben a formalitás túl nagy hangsúlyt kapott a pontozás során.

Az egyes szempontok alá rendezett programok alapján kialakult eredményeket elemezve, arra jutottunk, hogy az adott program esetleg több szempont alá is besorolható. Ilyen esetekben vizsgálandó, hogy a program részekre bontható-e a szempontok szerint. Ha igen, részekre kell bontani. Ha nem, azt kell eldönteni, hogy melyik szempont alá sorolható inkább. Ha ugyanaz a program teljes egészében több szempont alá kerül besorolásra az egész szempontjából többszörös figyelembevételnek számít így mind pozitív, mind negatív irányban torzíthatja az Index értékét.¹³

¹³ Dicső László: Alsómocsolád, az „Újragondolt” Falu (Egy lehetséges önértékelő módszer, amely megmutathatja hol tartunk az okos faluvá válás folyamatában) szakdolgozat, Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2021.

Települési Okos Tükör

Az Okos Radar és az Okos Index elkészítése során levont tanulságok, a folyamat továbbgondolása keletkeztette azt a belső igényt, hogy alkossunk meg egy olyan mutatót, amelynek a célja az, hogy **saját magunkat értékeljük**. Legyen ez egy **vállaltan szubjektív értékelés**, melynek megalkotása során **maga az út, a szervezeten belüli és a lakossággal történő kommunikáció, az önértékelés, a konszenzusos döntéshozatal sokkal fontosabb, mint az a cél, hogy egy számszerűsíthető, grafikonokkal megjeleníthető eredményt kapjunk**. Természetesen ez utóbbi cél is fontos, főleg arra való tekintettel, hogy érdemes a Települési Okos Tükört bizonyos időközönként újra elővenni, leporolni és újra belenézni. Az általa mutatott szubjektív értékelést pedig felhasználni a szervezetünk, illetve a folyamataink javításához, esetleg kiegészítve az objektívebb, adatokra épülő értékelések eredményeivel.

Amikor reggelente a tükörbe nézünk, azt saját, belső motivációnkból tesszük. Szeretnénk megnézni, hogy hogyan is nézünk ki. Természetesen lehet ebben a külső elvárásoknak való megfelelés is: kimehetek így az utcára? Jó esetben a belső elvárásaink nem térnek el a külső elvárásoktól, vagy ha mégis, ez a különbség nem okoz problémát számunkra. Ami fontos, hogy saját magunkkal legyünk tisztában. Úgy nézzünk magunkra, hogy tudjuk, milyenek voltunk tegnap, egy hónapja, vagy 3 éve és azt is tudjuk, hogy mit tettünk azért, hogy ma éppen így nézzünk ki, vagy mit nem tettünk meg, holott meg kellett volna tennünk? Ha nem tettük meg, miért nem? Rosszul határoztuk meg a céljainkat? Hiányzott a motiváció? Rosszul mértük fel az erőnket? Segítségre lett volna szükségünk? Ezek tudatában hogyan szeretnénk kinézni holnap, egy hónap, esetleg 3 év múlva? Mit kell ehhez megtennünk? Milyen erőforrásokra van ehhez szükségünk? Kikkel kell együttműködnünk? Kiktől kellene tanulnunk, esetleg segítséget kérnünk?

Mi kell ahhoz, hogy igazán jól érezzük magunkat a bőrünkben? Képesek vagyunk-e változtatni az elképzelésünkön, az elvárt önképünkön, ha azt képtelenek vagyunk megvalósítani?

Tudunk igazán őszinték lenni magunkkal? Észrevesszük és rejtegetni próbáljuk a hibáinkat mások előtt, vagy észre sem vesszük őket? Látjuk a hibáinkat és hajlandóak vagyunk tanulni másoktól, képesek vagyunk segítséget kérni? Esetleg tudunk rájuk erőforrásként, motivációként, fejlődési lehetőségként tekinteni és a hibáinkkal, gyengeségeinkkel együtt is képesek vagyunk szeretni, tisztelni, megbecsülni magunkat?

Ezért érdemes emberként tükörbe néznünk.

De miért nézzen egy település tükörbe?
Ugyanezért.

Egy településnek, egy közösségnek - ha fejlődni szeretne - tudnia kell, hogy hol áll most, hogy néz ki most és hova szeretne eljutni. Mindezt úgy, hogy tisztában van azzal is, hogy honnan indult, hogyan jutott el idáig, milyen erőforrásai vannak, ezeket hogyan tudta eddig (ki)használni?

Honnan jutott el idáig és hol szeretne tartani, hova szeretne eljutni a jövőben?

Elégedett azzal, amit lát? Tudja magát, a közösségét szeretni, tisztelni, megbecsülni? Van motivációja változni és szeretné ezt a változást - alkalmazkodást, vagy fejlődést - tudatosan végigvinni és megélni? Képes segítséget kérni, tanulni, mások jó gyakorlatait megismerni és adaptálni?

Ha igen, akkor mindenképpen érdemes ebbe az okos tükörbe időnként belenéznie.

Mitől okos egy település?

Ahogy a bevezetőben írtuk, az általánosan elfogadott értelmezés szerinti okos eszközök - melyek valamilyen digitális technológiát használnak - önmagukban, csupán attól, hogy digitálisak, még nem lesznek okosak, főleg akkor nem, ha közösségi, társadalmi szinten használjuk őket. Attól, hogy egy településen biztosított az elektronikus ügyintézés, még nem mondhatjuk azt, hogy az egy okos település. Ahhoz az is kell, hogy az emberek legyenek felkészülve a digitális eszközök használatára. Legyen okos telefonjuk és képesek legyenek használni az elektronikus felületeket. Ugyanakkor legyen meg a bizalmuk is, fogadják is el azokat, ne érezzék azt, hogy ők is csupán egy technikai eszközzé váltak a rendszerben.

Fontos tehát, hogy megmaradjanak a személyes kapcsolatok. A digitális eszközök ne helyettesítsék, csak támogassák a problémák megoldását, a rendszerek működtetését, a fejlesztések megvalósítását. E mellett nélkülözhetetlen az, hogy az emberek használni tudják és használni is akarják ezeket az eszközöket. Legyen meg ehhez a kellő kompetenciájuk, tudásuk tartson lépést a technológiai fejlődéssel és mindenki egyforma eséllyel juthasson hozzá ezekhez az eszközökhöz, illetve motivált is legyen abban, hogy használja őket. Ezt biztosítja a RÉSZVÉTELELISÉG, az emberek bevonása már a tervezés, a döntés előkészítése során, a társadalmi egyeztetés, a folyamatos visszacsatolás, a kétirányú kommunikáció.

Hogy miért olyan fontos a részvételiség? Az ember az evolúciója során az együttműködésre és a közösségi szabályok követésére kényszerült és ez így van most is, még akkor is, ha a mindennapjainkban nem feltétlenül ezt tapasztaljuk. Csányi Vilmos etológus szerint az a közösség tudott fennmaradni, ahol volt valamilyen közös ideológia, hit, hiedelem; ahol voltak közös akciók és ahol voltak közös szociális konstrukciók, vagyis a szabályokat közösen hozták meg, a közösség tagjai érezhették, hogy van beleszólásuk a döntésekbe. Csak ez a hármas egység biztosíthatta és biztosíthatja ma is a hűség, a közösség iránti lojalitás meglétét. Mit is jelent ez? Azt hogy az egyén képes a saját érdekeit a közösségi érdek miatt a háttérbe szorítani.

Nem feladva az egyéni érdekeit, hanem megélve azt, hogy hosszú távon az ő egyéni érdekei is a közösségi érdeken belül juthatnak érvényre.¹⁴

Ugyanakkor arra is figyelniünk kell, hogy a fejlesztések, projektek hosszú távon is FENNTARTHATÓAK legyenek.

Nem elég az okossághoz az, hogy digitális eszközöket használjunk, még akkor sem, ha azokat a település lakóival egyeztetve valósítjuk meg, ha nem “programozzuk” bele a rendszerbe a gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatóságot. Ha pénzügyileg nem tudjuk fenntartani, ha folyamatosan veszteséget termel, legyen akármilyen jó ötlet, nagyon hamar el fog bukni. Ha gazdaságilag megtérül ugyan, de csak úgy, ha bizonyos társadalmi csoportok rovására, az ő kizsákmányolásukkal, kihasználásukkal rentábilis, szintén bukásra van ítélve. Ha pedig a természet, a környezet kizsákmányolásával és kihasználásával tud csak működni, akkor annak is meg kell majd fizetnünk az árát akkor is, ha azt még ma nem érzékeljük.

Tapasztalati tanulás közösségi szinten

Az okosság felé vezető út nem más, mint tanulás. Annak is a tapasztalati tanuláshoz nevezett útja.

A tapasztalati tanulás modelljét David Kolb alkotta meg az 1970-es évek elején. Az ő megfogalmazása szerint: “a tapasztalati tanulás egy olyan folyamat, amely során a tudás a tapasztalat átalakulása által jön létre.”¹⁵

Modelljében négy lépést határoz meg:

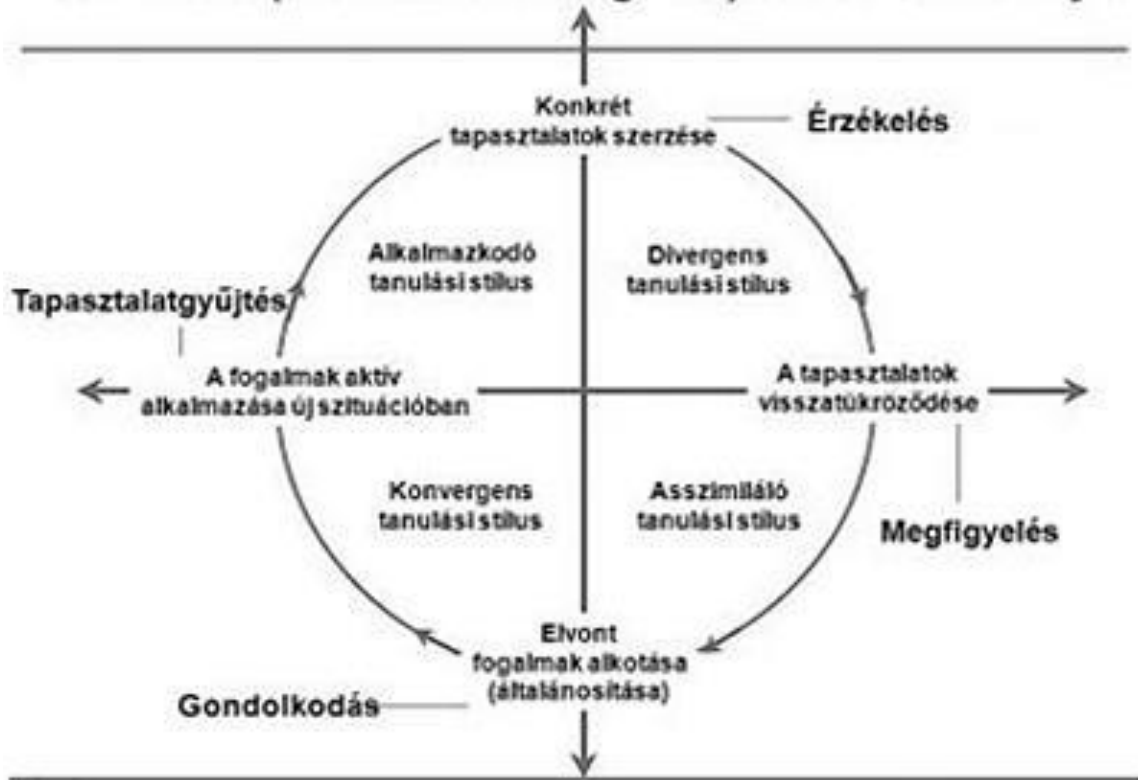
1. Konkrét tapasztalás
2. A tapasztalás megfigyelése és ezen megfigyelések visszajelzése
3. A visszajelzéseken alapuló absztrakt koncepciók kialakítása
4. Ezen koncepciók próbája és alkalmazása

Ezen lépések körkörös ismétlése teszi lehetővé a fejlődést, a tanulást. Ez a modell - véleményünk szerint - alkalmazható egy szervezet, egy közösség, egy település esetére is.

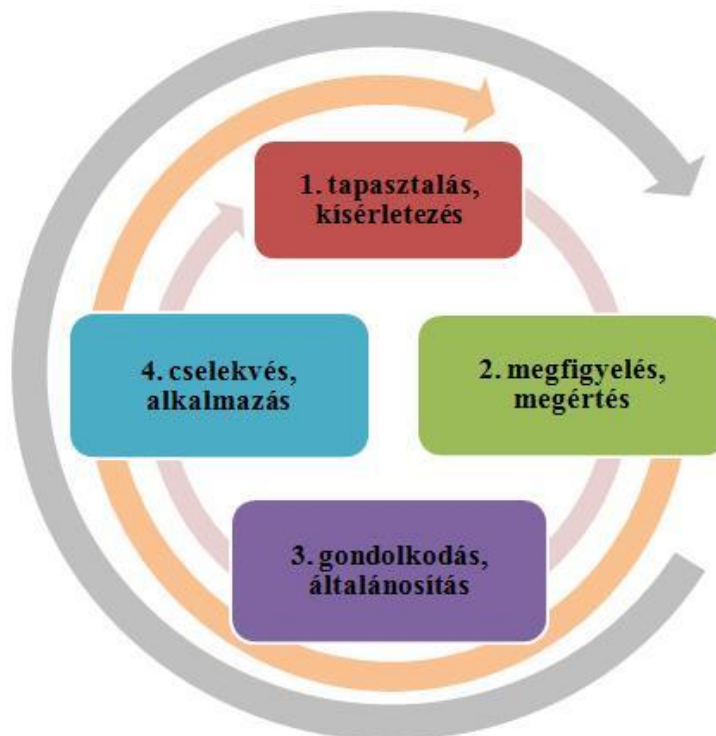
¹⁴ Csányi Vilmos előadásai

¹⁵ kéTTé - Magyar tapasztalati Tanulás Alapítvány <http://tapasztalati-tanulas-kepzes.hu/tapasztalati-tanulas/>

A tanulás (információfeldolgozás) Kolb féle modellje

Az Okos Tükör elkészítésénél is ennek a ciklusnak az elemeit figyelhetjük meg.

Forrás: Paksi-Petró Csilla: A közigazgatási vezetőfejlesztés oktatásmódszertana - Doktori (PhD) értekezés

Vagyis az Okos Tükör elkészítésénél nem teszünk mást, mint felidézzük az elmúlt időszak (pl. az elmúlt 5 év) projektjeit, fejlesztéseit, programjait és úgy tekintünk rájuk, mint egy-egy tapasztalásra, kísérletre, ahol megengedhető a hibázás lehetősége is. -

1. Tapasztalás, kísérletezés

Kategorizáljuk a projektjeinket, megfigyeljük őket, beszélgetünk róluk, értékeljük őket.

- 2. Megfigyelés, megértés

Az értékelések alapján végig gondoljuk, hogy mi az, amiben erősek vagyunk, mi az, a terület, amit fejleszteniünk kell. Levonjuk a tanulságokat, a konkrét projektek felől haladjunk az általános felé. - **3. Gondolkodás, általánosítás**

Meghatározzuk, hogy miben szükséges változtatnunk, illetve mi az, amit érdemes folytatnunk. Cselekvési tervet készítünk, eldöntjük, hogy mi legyen a következő lépés, amit megteszünk. - **4. Cselekvés, alkalmazás**

Majd ránézünk újra a projektjeinkre, szervezetünkre, folyamatainkra... -

1. Tapasztalás, kísérletezés

3. Alsómocsolád, őszi látkép

Hogyan nézzünk tükörbe?

Egy szóval: ŐSZINTÉN

A települések a fejlesztéseiket, projektjeiket külső és belső forrásokból tudják megvalósítani. A külső források többnyire pályázati támogatások, míg a belsők általában helyi adóbevételek. A pályázati támogatásoknál külső elvárás, hogy igazoljuk az eredmények megvalósulását. Indikátorok alátámasztásával, jelenléti ívekkel, fotódokumentációval, szakmai beszámolóval, átadási jegyzőkönyvvel igazoljuk, hogy a projektet valóban megvalósítottunk, végrehajtottuk, a pályázati támogatást a célnak megfelelően használtuk fel.

A belső források elszámolásánál is számot kell adnunk az adófizetőknek. Be kell mutatnunk, hogy a jó gazda gondosságával jártunk el, hogy a közpénzt a köz javára fordítottuk.

És ez jól is van így.

Kérdés, hogy megelégszünk-e ezzel? Vagy kíváncsiak vagyunk arra is, hogy a fejlesztések eredménye hogyan épült be a közösségbe? Hoz-e, hozott-e valódi változást? Hozzájárult-e az alkalmazkodó képességünk javításához? Használják-e az emberek? Hosszú távon fenntartható-e?

Vajon ugyanazokat a válaszokat kapjuk, ha csak saját magunknak tesszük fel a kérdéseket?

Tudunk valóban őszintén válaszolni, ha nem mások elvárásainak akarunk megfelelni, vagy épp nem másokkal akarunk versengeni? Ha nem másokhoz hasonlítjuk magunkat, hanem a saját elvárásainkhoz, a saját helyzetünk és erőforrásaink ismeretében?

A Települési Okos Tükört magunknak készítjük. Akkor fog működni, ha őszinték vagyunk.

Az elkészítése sok időt fog igénybe venni több embertől is. Akkor érdemes belevágni, ha ezt az időt rá tudjuk szánni és ha meg tudjuk győzni a folyamatba bevontakat is arról, hogy az ő befektetett idejük, energiájuk is megtérül.

Akkor érdemes belevágni, ha van legalább egy olyan elhivatott ember, aki valóban motivált abban, hogy a folyamatot végigvigye és aki képes bevonni és motiválni másokat is.

A Települési Okos Tükör megalkotása a kommunikáción alapul. Akkor fog működni, ha megvan a kellő bizalom az együttműködő, erőszakmentes kommunikációra akkor is, ha a szervezeti hierarchiában különböző szinteken álló embereknek kell egymással kommunikálniuk. Akkor, ha a kommunikáció kétoldalú, a célja pedig nem a számonkérés és felelősségre vonás - bár van, amikor ennek is megvan a helye -, hanem a közös gondolkodás, a problémák megoldása, a gyengeségek feltárása és természetesen az elismerés, a jutalmazás is.

Ha úgy gondoljuk, hogy a szervezeti hierarchia, vagy a bizalomhiány akadály lehet a megfelelő kommunikációnak, akkor érdemes elgondolkodni azon, hogy tudunk-e olyan megoldást találni, aminek a segítségével ez az akadály áthidalható? Ez nem csak az Okos Tükör elkészítése miatt fontos - sőt, nem elsősorban amiatt van rá szükség - hanem azért, hogy a szervezetünk, a közösségünk jól tudjon működni, jó legyen benne lenni, benne dolgozni, benne élni. A Tükör legfeljebb megmutatja ezeket az akadályokat, nehézségeket és egyúttal lehetőséget is ad arra, hogy megtanuljuk kezelni őket.

Nehézségek és előnyök

Az alábbiakban megpróbáljuk összefoglalni azokat a nehézségeket, melyekkel a saját, az alsómocsládi Okos Tükör készítésekor találkoztunk. Igyekszünk ezekre a nehézségekre reflektálni és meggyőzni arról az olvasót, hogy miért érdemes mindezek ellenére is belevágni.

Két nehézséget azonban külön is kiemelnénk:

1. A folyamat időigénye

Valóban sok időt vett igénybe a folyamat végigvitele, azonban nem szabad elfelejteni, hogy egyrészt mi is csak tanultuk magát a módszert alkalmazni, másrészt több, mint 150 projektet gyűjtöttünk össze, ami valószínűleg extrém magas szám. Úgy gondoljuk, hogy más településeken nem lesz ilyen sok program, illetve a Módszertani útmutatóban teszünk is majd javaslatot arra, hogy hogyan tudják optimalizálni a vizsgált projektek számát.

Mindezek mellett valóban időt vesz igénybe a folyamat, amibe csak akkor érdemes belevágni, ha valóban érdekli az önkormányzatot az eredmény, ha ténylegesen motiváltak a résztvevők.

2. A szubjektív értékítélet kezelése

A megbeszélések alatt sokszor futottunk bele abba, hogy nehézséget okoz a szubjektív értékelés. Ahhoz szoktunk hozzá, hogy objektív mutatószámokkal pontozunk, ezért talán nem érezzük igazán mérhetőnek azt, ami csupán az érzéseinken alapul. Nem tudjuk esetleg alátámasztani, hogy miért érezzük azt, hogy egy program 6, vagy 7 pontos, esetleg 3, vagy 10. Ha benne voltunk egy projektben, azt érezzük, hogy jó volt-e benne dolgozni, jó volt-e a kommunikáció a kollégákkal és a partnerekkel, vagy épp a lakossággal, szívesen dolgoztunk-e benne, megismételnénk-e, változtatnánk-e valamit rajta.

Ha nem az érzéseink szerint pontozunk, akkor valóban nehéz összehasonlítani eredményesség, sikeresség, hatékonyság

szempontjából egy útépitési beruházást egy fesztivál szervezésével, hiszen teljesen mások a célok, az elvárt eredmények, a munkamódszerek. De ha az összehasonlítás alapja - márpedig pontozásnál óhatatlanul összehasonlítjuk a projekteket - az, hogy én mennyire éreztem jól magam a folyamatban, az már egy viszonyítási alap lehet és a cél éppen az, hogy megtaláljam az okokat, hogy egyik projektben miért volt jó benne lenni, míg a másokban miért nem. Ez tud segíteni a tapasztalati tanulásban, abban, hogy tudjuk, legközelebb mit kell másképp csinálnunk, legyen szó akár beruházásról, akár fesztivál szervezésről.

Szintén fontos, hogy bár egy-egy projektben nem vett részt mindenki dolgozóként, aki az értékelést végzi, de nagy valószínűséggel a falu lakójaként, a projekt célcsoportjának tagjaként, résztvevőként ő is érintett, így az ő értékítélete is releváns és ugyanolyan súllyal esik latba, mint a projektmenedzseré. Fontos, hogy a konszenzusos eredményben minden érintett véleménye megjelenjen.

De nézzük akkor meg, hogy milyen nehézségekkel is találkozhatja szembe magát az az önkormányzat, amelyik vállalkozik a települési Okos Tükör elkészítésére:

<p>Mik lehetnek a nehézségek a Települési Okos Tükör megalkotásakor?</p>	<p>Miért érdemes mégis belevágni?</p>
<p>Időigényes folyamat.</p>	<p>A folyamatra szánt időt nem egy külső elvárásnak való megfelelésre fordítjuk (például pályázati indikátor igazolása), hanem saját magunkra, a saját szervezetünk, településünk, közösségünk fejlesztésére, így az nem felesleges időtöltés, hanem egy olyan visszacsatolás, olyan tanulási folyamat, amely megalapozza a jövőbeli projektjeink sikerességét is, illetve a kiértékelése segít feltárni azokat a fejlesztési területeket, melyekre érdemes újabb projekteket betervezni.</p> <p>Mindezek mellett javítja a szervezeten belüli kommunikációt, az önkormányzat hatékonyabb működését, elősegíti az együttműködést, a megértést, a toleranciát. A gyengeségek feltárása mellett lehetőséget biztosít az elismerés, a jutalmazás kultúrájának kialakítására is.</p>
<p>Több olyan ember együttműködésére van szükség, akik kulcsszerepet</p>	<p>Az együttműködési kényszer sok esetben nem nehézséget jelent, hanem a közösség életképes</p>

<p>töltnek be a település életében, ezért nehézséget okozhat az időpontok kiválasztása, egyeztetése csakúgy, mint az együttműködés olyan emberek között, akik a munkájuk során nem szükségszerűen működnek együtt.</p>	<p>működésének a feltétele. Meg kell tanulnunk együttműködni azokkal, akikkel együtt kell dolgoznunk, illetve akik érdekében dolgozunk. Az Okos Tükör összeállítása ennek a tanulási folyamatnak a gyakorló terepe is lehet. Ha sikerül motiválni a bevontakat, akkor az időpont egyeztetés is könnyebb lesz.</p>
<p>Nem egy már ismert, átlátható folyamatról van szó, ezért annak elsajátítása a résztvevőktől plusz időt, energiát vesz igénybe.</p>	<p>Mint a legtöbb folyamatnál, itt sem lehet elhanyagolni az előkészítést, a megfelelő tájékoztatást, a célok tisztázását. Ez elkerülhetetlen, azonban a megfelelő előkészítéssel sok időt, energiát spórolunk meg a folyamat későbbi szakaszában, illetve elkerülhetünk olyan konfliktusokat, melyek akadályozhatják a folyamatot. Mindezek mellett az előkészítés fontos része az is, hogy minden résztvevő megtalálja azt a tényezőt, mely őt motiválja, mely számára fontos. Az Okos Tükör készítése - ahogy azt már korábban is említettük - egy tanulási folyamat. Keretet, lehetőséget ad arra, hogy nem szokványos módon, ne egy konkrét, éles döntési szituációban tanuljunk, annak minden kockázatával.</p>
<p>Nehézséget okozhat, hogy mindenkinél megtaláljuk azt, ami őt motiválja a folyamatban való együttműködésre.</p>	<p>A jó vezetőnek képesnek kell lennie arra, hogy megtalálja a megfelelő embert a megfelelő feladatra. Ez csak úgy lehetséges, ha ismeri a munkatársak, partnerek erősségeit, gyengeségeit és tudja, hogy őket mi motiválja. Jelen esetben olyan emberek is részt vehetnek a folyamatban, akit a vezető ilyen szempontból nem ismer. Ezért is fontosak az előkészítő beszélgetések. Olyanokat hívunk be a folyamatba, akik megfelelő tudással, ismerettel rendelkeznek a projektekről, és akik szívesen is vesznek részt a folyamatban. Nem probléma, ha nem minden kulcsember vesz részt benne, de aki benne van, az legyen motivált és aktív.</p>
<p>Mivel konszenzussal kell döntéseket hoznunk, egy-egy projekt esetében elhúzódhat az érvelés, a vita, ami könnyen oda vezethet, hogy az egyik fél - bár nem ért egyet -, de nem akar a vitára több időt áldozni, ezért inkább elfogadja a többiek véleményét.</p>	<p>A konszenzusnál ez egy valós veszély. A szavazás és átlagpontoszám alkalmazása azonban pont az Okos Tükör lényegét venné el, vagyis azt, hogy a projektjeinken keresztül a szervezeti struktúránkat, szervezeti kultúránkat értékeljük. Vannak egyéb módszerek is, mint például a Restoratív körök¹⁶, vagy a Szociokrácia¹⁷, melyek szintén hasznosak lehetnek konfliktuskezelésnél, vagy döntési szituációkban, de az Okos Tükör esetében nem a konfliktuskezelés és nem a döntéshozatal a cél, hanem a tanulás, az önreflexió fejlesztése.</p>

¹⁶ Bővebben: https://konszenzus.org/wp-content/uploads/AVR/lecke6_lap1.html

¹⁷ Bővebben: <https://hu.wikinew.wiki/wiki/Sociocracy>

<p>Nem ismerhet minden résztvevő minden projektet, ezért arról csak az érintettek tudnak értékelést adni, ez torzíthatja, egyoldalúvá teheti az eredményt.</p>	<p>A legtöbb projektben valamilyen szinten minden résztvevő érintett lehet, akkor is, ha a megvalósításában nem munkatársként, hanem pl. a célcsoport tagjaként vett részt. Ilyen esetben is releváns és fontos a véleménye. Ugyanakkor valóban lehet olyan eset, amikor nincs információja, ebben az esetben nem kell, hogy értékeljen. Teljesen elfogadható, ha nem mond véleményt.</p>
<p>A résztvevők közötti alá-fölérendeltségi viszony akadály lehet az őszinte kommunikációnak.</p>	<p>Nagyon fontos már a folyamat elején tisztázni, hogy az értékelésnél sohasem a projektben dolgozók személyét, kompetenciáját, hozzáállását értékeljük. Nem személyekről, hanem projektekről beszélünk. Az erőszakmentes, együttműködő és félelemtől mentes kommunikációt pedig - ha ez a szervezetben nincs meg, akkor - meg kell tanulnunk. Nem az Okos Tükör, hanem a közösségünk érdekében.</p>
<p>Ugyanazon fogalom alatt más érthetnek a résztvevők, ez nehézkessé és időigényessé teheti a folyamatot.</p>	<p>Valóban komoly nehézséget okozhat, ha a résztvevők nem, vagy nem ugyanúgy értik a fogalmakat. Ezért fontos ezeket már az előkészítés alatt tisztázni, illetve, ha kell, újra és újra visszatérni rájuk. Azonban, ha a definiálást közösen végezzük, akkor mindenki könnyebben magáévá teheti, mintha egy "készen kapott" definíciót fogadunk el. De hogy legyen valami kiindulási alap, amiről már el lehet kezdeni beszélgetni, a következő fejezetet a fogalomtisztázásnak szenteljük, de arra biztatunk mindenkit, hogy bátran fogalmazza át az általunk javasoltakat a saját településének szájja íze szerint.</p>

Mielőtt azonban belekezdenénk a fogalmak definiálásába, nézzük meg azt is, hogy milyen előnyökkel járhat még az Okos Tükör elkészítése. Vajon mit tudunk még beletenni a mérleg másik serpenyőjébe?

Íme néhány észrevétel az alsómocsoládi résztvevőktől:

“Maga az önreflexió hasznos folyamat. Azonban kell bizonyos időtáv. A régebben megvalósított projektek esetében van már egy reflexiós távolság.”

“1. Jó a döntéshozókkal, a résztvevőkkel, a bonyolítókkal áttekinteni a projekteket, a jövőre tekintve, érdekes-e, kell-e, jó-e, hasznos-e folytatni.

2. Kiderülhet, hogy a megvalósuló projektek tényleg a lakosságot, a fejlődést szolgálják-e.

3. Erősíti a résztvevők közötti őszinte emberi kapcsolatokat, egymás megértését, elősegíti a jövőbeni együttműködések simább, zökkenőmentesebb lebonyolítását.”

“Lesz rálátásuk arra (más településeknek, akik elkészítik a saját Okos Tükrüket), hogy milyen irányban módosítsanak a koncepciójukon. Talán több ember belelát majd a jövőkép megtervezésébe.”

“Mivel nem olyan régóta élek Alsómocsoládon, így nekem személy szerint nagyon sokat adott az, hogy megismerhettem a korábbi projekteket, illetve általában nagyobb rálátásom lett arra, hogy itt milyen munkamódszerek vannak, hogyan menedzselik a folyamatokat. Nagyon tanulságos volt.”

“Számomra a legnehezebb az volt, hogy merjek szubjektíven, csak az érzéseimre hallgatva értékelni. Ugyanakkor ez volt a legnagyobb sikerélményem is, miután el tudtam engedni a kényszert, hogy úgy osztályozzak, mint egy iskolai dolgozatnál, és csak befelé figyeljek és az érzéseim szerint értékeljek. Ezután már sokkal könnyebb volt azt is megfogalmaznom, hogy miért úgy értékeltem, ahogy. Amellett, hogy szívből értékeltem, ész érvekkel is alá tudtam azt támasztani és jó érzés volt látni, hogy az érveimet elfogadták a többiek.”

“Érdekes volt átélni azt, amikor egy általam vezetett projektet értékeltünk. Próbáltam reális és nem elfogult lenni, eleinte tartottam attól, hogy mások esetleg lepontoznak. De azt kell, hogy mondjam, hogy nem volt ilyen eset. A vélemények reálisak voltak és még akkor sem voltak bántóak, amikor kritikusak voltak. Nem a személyem, vagy a munkám elleni támadásnak éltem meg, hanem tanulási, fejlődési lehetőségként.”

Amit szeretnénk újra kihangsúlyozni: az Okos Tükröt magunknak készítjük. Nem az a célunk, hogy másokkal összehasonlítsuk magunkat, főleg nem az, hogy versenyezzünk más településekkel. A saját erősségeinket, illetve a fejlesztendő területeket szeretnénk ebben a tükörben meglátni. Ez az, amiért úgy gondoljuk, hogy a nehézségek ellenére is érdemes belevágni.

Fogalomtisztázás

A kommunikáció alapja a közös nyelv. Fontos tehát, hogy egy nyelvet beszéljünk, ezért a következő fejezet célja az, hogy néhány alapfogalmat tisztázzunk, hogy ugyanazt értsük az egyes szavak, kifejezések alatt. Fontosnak tartjuk azonban leszögezni azt is, hogy ezek a mi meghatározásaink. A Települési Okos Tükör elkészítése teljesen egyedi, teljesen településre szabott lehet. Ahogy a teljes Módszertani útmutató is egy konkrét példán keresztül mutatja ugyan be a módszert, de annak minden szakaszában megengedi a változtatást, a testreszabást, úgy a fogalmak meghatározásánál is lehetünk rugalmasak. A lényeg az, hogy az adott településen belül legyen egyetértés abban, hogy mi mit is jelent.

Projekt

Projektnek nevezünk minden olyan fejlesztést, beruházást, programot, rendezvényt, amire az alábbi kritériumok jellemzőek:

- van meghatározott célja
- van elvárt eredménye akkor is, ha az nem számszerűsíthető
- van meghatározott kezdete és vége (az Okos Tükör készítésének időpontjái már lezárult, vagy egy értékelhető szakasza véget ért)
- valamilyen belső, településen belüli szinten döntés született a megvalósításáról.

Nem tekintjük projektnek például a járványhelyzet miatt elrendelt, kötelezően megvalósítandó intézkedéseket. Projektnek tekintjük azonban azt, ha önkéntesek maszkokat varrtak (pl. a Foltvarró klub tagjainak döntése nyomán), vagy az ingyenesen hívható zöld szám, az úgynevezett Kapcsolati vonal üzemeltetését (Képviselő-testületi döntés nyomán.)

Okos falu, okos település

Az olyan közösségi alapon szerveződő kezdeményezés, amely az információs technológiák adta lehetőségeket hivatott hasznosítani a vidéki térségekben. A kezdeményezés lényege a közösségi erőforrások összekapcsolása információs, technológiai vívmányokkal. Megvalósulásának hozadéka, hogy határokat bont a vidékiek számára sokszor nehezen átlátható a modern, nagyvárosi világ és a falusi életmód között. Eszközei révén segíti a demográfiai egyensúly kialakulását, a korábbi elöregedési és népességcsökkenési tendenciák pozitív irányba fordítását. A vidéki környezetben élőket felruházza azzal a tudással, melynek révén a fejlesztéseket és új technológiai vívmányokat valóban kezelni tudják. Az okos falu olyan nyitott, együttműködő, és befogadó közösség, mely megmutatja a vidéki élet valódi értékeit és magasabb szinten újratekinti a vidéki életformát.

Fenntarthatóság

A fenntarthatóság vagy fenntartható fejlődés¹⁸ olyan fejlődési folyamat (földké, városoké, termelési folyamatoké, társadalmaké stb.), amely „kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövő generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket.”

A fenntartható fejlődés egyik alapelve, hogy komplex megközelítéssel, egyszerre veszi figyelembe a

- környezeti ügyek elvárásait, a
- társadalmi igényeket, és a
- gazdasági fejlődés igényeit.

A fenntarthatóság alapelvei:

1. Amit a környezetbe bocsátunk, az nem haladhatja meg a környezet befogadó/feldolgozó képességét.
2. Amit a környezetből kitermelünk, az nem haladhatja meg a környezet újratermelő képességét.
3. A nem-megújuló erőforrások felhasználásának a mértéke nem haladhatja meg azt az ütemet, amilyen arányban helyettesíteni tudjuk őket megújuló erőforrásokkal.

Eredményesség

A projekt fogalmának meghatározásánál az egyik kritériumként említettük, hogy legyen valamilyen elvárt eredménye akkor is, ha az nem mérhető. Tulajdonképpen a cél teljesülése maga az eredmény. Ha a célunk az volt például egy fesztivál megszervezésével, hogy a település lakói jól érezzék magukat, akkor az eredmény teljesen más lesz, mintha az a célunk, hogy erősödjön a közösségi kohézió, az identitástudat, vagy növeljük a település ismertségét, vonzzunk be turistákat. Ezek a célok persze nem mondanak egymásnak ellent, akár mindegyik lehet a célunk egy fesztivál szervezésével. Akár egy célunk van, akár több, fontos, hogy az értékelésnél tisztában legyünk azzal, hogy mik voltak a céljaink és ezeknek a céloknak mit tekintünk eredmény-mutatónak. Ha ugyanis eredményességről beszélünk, akkor mondhatjuk, hogy a projekt eredményes volt, ha a kitűzött cél teljesült.

¹⁸Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1987-es Brundtland-jelentése szerint https://hu.wikipedia.org/wiki/Fenntarthat%C3%B3_fejl%C5%91d%C3%A9s

Sikeresség

A sikeresség fogalmát gyakran nehéz elkülöníteni az eredményességtől. Ami talán segítség lehet ebben, ha a sikerességet úgy definiáljuk, hogy az egy kívülről jövő elismerés vagy egy továbblépést generáló alkalom. Lehet például egy fesztivál eredményes, ha a célját elérte és sikeres, ha erről a média is beszámolt és pozitív visszajelzéseket kaptunk. De a sikeresség nem feltétlenül szükséges az eredményességhez, hacsak nem az volt az eredeti célunk, hogy növeljük a település ismertségét, népszerűségét. Ez esetben a sikeresség nélkülözhetetlen az eredményességhez.

Hatékonyság

A hatékonyság azt jelenti, hogy az elvárt eredményt mekkora ráfordítással tudtuk elérni. Ráfordítás alatt pedig nemcsak a pénzbeli erőforrásokat, hanem például az infrastruktúra használatát, az önkéntes munkát, bármi más erőforrás-ráfordítást is értünk.

Lehet egy rendezvény nagyon sikeres és eredményes, ha annak megvalósítása túl nagy erőforrást igényelt, akkor nem lesz gazdaságilag fenntartható, nem hatékony a befektetett erőforrás - pénz, energia, munkaóra, idő - felhasználása.

Társadalmi hatás

Az Okos Tükör készítésénél nem csak azt értékeljük, hogy mennyire volt jó az adott projekt (mennyire volt jó benne lenni, benne dolgozni, megvalósítani, részt venni benne), hanem azt is, hogy milyen hatást ért el a közösségünkben. Ismerik? Használják? Hozott változást? Esetleg van még benne potenciál?

A projektek célja általában valamilyen társadalmi hatás elérése, így ez a fogalom szorosan összekapcsolódik az eredményességgel. Nagyon hasznos beszélgetések kerekedhetnek abból, ha végiggondoljuk, hogy milyen társadalmi hatásokat, milyen változásokat szerettünk volna elérni a projekttel és ezek közül mi az, ami megvalósult, illetve mi az, ami nem, vagy nem eléggé hozott változást. Mi lehet ennek az oka és hogyan tudnánk jobban csinálni legközelebb.

A fogalmak tisztázásánál elengedhetetlen az Okos Tükör készítésénél alkalmazott kategóriák definiálása, értelmezése is, ezeket a fogalmakat azonban a következő fejezetben fogjuk kifejteni.

Okos tükör a gyakorlatban

A Települési Okos Tükör lényegét, elkészítésének módját és lépéseit, az értékelés lehetőségeit [az alábbi prezentációban](#) foglaltuk össze. Reményeink szerint a prezentáció alkalmas lesz arra, hogy segítsen a folyamatba bevontak is tájékoztatni, felkészíteni, azonban a személyes beszélgetéseket, egyeztetéseket nem fogja kiváltani, helyettesíteni.

A három szint

A Települési Okos Tükör elkészítéséhez három szinten van lehetőség bevonni a közreműködőket. Alsómocsoládon az első két szinten folyt a munka, a harmadik szint - a teljes lakosság, az érintettek bevonása, tájékoztatása - még nem történt meg, így jelen Módszertani útmutató erre a szintre nem fog kitérni. Úgy gondoljuk azonban, hogy az első két szint is alkalmas arra, hogy a kitűzött célunkat elérjük. A harmadik szint inkább a visszacsatolást, tájékoztatást szolgálja.

Lássuk hát, hogy mik ezek a szintek, kiknek a bevonása történik az egyes szinteken és mi a célja az ott folyó munkának:

1. Akik elindítják

Az Okos Tükör elkészítésének elindításához vezetői döntés szükséges. Úgy gondoljuk, hogy az Okos Tükört akár egy intézmény, egy civil szervezet is elkészítheti a saját munkájának értékeléséhez, települési szinten viszont a polgármester, esetleg a képviselő-testület döntése szükséges ehhez. Bár adott esetben a polgármester akár egyedül is hozhat ebben döntést, érdemes 1-2 olyan embert is bevonni az előkészítésbe, akiknek van rálátásuk a projektekre és arra, hogy kiket érdemes a második szinten bevonni, hogyan lehet őket motiválni.

Már ezen a szinten érdemes meghatározni a kereteket, illetve a célokat. Érdemes ezen a szinten olyan technikai kérdéseket eldönteni, hogy mennyi időt szánunk a folyamatra? Meddig szeretnénk eljutni? Szükséges-e olyan helyzetet teremteni, amikor csak erre tudunk koncentrálni, vagy a napi munkavégzés mellett is kivitelezhetőnek találjuk a folyamat végigvitelét? Alkalmazunk-e egy olyan személyt, aki facilitálja a folyamatot, vagy meg tudjuk ezt oldani magunk is? Alkalmazunk-e egy olyan személyt, aki az adminisztrációt vezeti, aki jegyzetel, aki összeállítja a táblázatokat, elkészíti a grafikonokat, előkészíti az értékelést, vagy meg tudjuk-e oldani ezt magunk is? Már ezen a szinten is van lehetőség arra, hogy definiáljuk a kulcsfogalmakat és meghatározzuk a kategóriákat, de mindenképpen érdemes teret adni arra, hogy a 2. szinten ezeket felül lehessen írni, módosítani lehessen.

2. Akik kidolgozzák

A munka dandárja ezen a szinten történik. Akik elindítják a folyamatot, ők hívják meg a település kulcsszereplőit erre a szintre. Véleményünk szerint 12-16 fő bevonása elég és alkalmas is a hatékony munkára. Ebben benne lehetnek a település vezetői, a képviselő-testület tagjai, az intézményvezetők, a civil szervezetek vezetői, a meghatározó vállalkozók, orvos, tanár, pap, óvónő, boltos stb. Egy kistelepülésen valószínűleg lesznek átfedések is a személyek között. Fontos, hogy találjuk meg a módját, hogy hogyan tudjuk ezeket a kulcsbembereket bevonni a folyamatba, de ne erőltessük rájuk a részvételt. Nem szerencsés, ha úgy érzik, hogy csak a vezetői nyomás miatt csatlakoztak, de nem látják értelmét a munkának.

Ezen a szinten gyűjtjük össze a projekteket, itt kategorizáljuk és értékeljük őket. Itt beszéljük meg, hogy mi az, ami eredményes és hatékony volt, mi az, amit érdemes folytatni, mi az, amit jobb elhagyni, vagy más formában megvalósítani. Az összegzés után pedig itt fogjuk kiértékelni a tapasztalatokat.

3. Akikre hatással van

Akikre hatással van még a Települési Okos Tükör, azok természetesen a település lakói. Annak értékelése, hogy ők hogyan élték meg az egyes projekteket mindig az adott projekt része kell, hogy legyen. Az ő véleményük is számít, de a Települési Okos Tükör elkészítésénél megelégedhetünk azzal, hogy a 2. szinten bevont kulcsbemberek véleményét vesszük figyelembe, hiszen ők is beletartoznak a lakosságba.

Ami azonban nélkülözhetetlen, hogy tájékoztassuk a szélesebb nyilvánosságot is arról, hogy elkészült az Okos Tükörünk és annak milyen hatása lesz a település menedzsmentjére, a jövőbeni fejlesztési irányokra, a szervezeti kultúránkra, a lakosság életére. Adjunk lehetőséget ezzel a visszacsatolással arra, hogy a település lakói is elmondhassák a meglátásaikat, véleményüket, amit a Cselekvési tervünkbe már beépíthetünk, a jövőbeni projektjeink tervezésénél figyelembe vehetünk, pályázatok benyújtásánál hivatkozhatunk rájuk.

Célok tisztázása

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a Települési Okos Tükör elkészítésének célja az, hogy végigmenjünk egy önértékelési folyamaton, ezáltal képet kapjunk az önkormányzatunk szervezeti működéséről, szervezeti kultúrájáról, munkafolyamatairól. Feltárjuk az erősségeinket és gyengeségeinket, az önreflexión keresztül tanulunk, fejlődünk. Ezen túl láthatóvá tegyük a prioritizált területeket és azokat is, melyek nem kapnak elég hangsúlyt. Ezáltal megalapozhatjuk jövőbeni projektjeinket, javulhat a kommunikáció, az együttműködés, a tudatosság és a hatékony szervezeti működés.

A saját Okos Tükrünk elkészítésénél azonban fontos, hogy tisztázzuk a saját, egyedi céljainkat is, mind települési, szervezeti szinten, mind a folyamatba bevontak egyéni szintjén is. A folyamat értékelésénél pedig nézzük meg, hogy sikerült-e ezeket a célokat teljesíteni.

A céljaink tisztázásánál érdemes újra elővennünk a saját Okos falu definíciókat. Alsómocsolád esetében jól látható, hogy a horizontális szempontok teljesülése mellett az okossá válás célja az előregedés, az elnéptelendés megakadályozása, a demográfiai egyensúly visszaállítása, valamint a nagyvárosi és a vidéki élet közötti szakadék csökkentése pl. a szolgáltatásokhoz való hozzáférésben, a jövedelemtermelő képességben.

Ha már szóba kerültek a horizontális szempontok, ideje tisztába tenni, hogy mit is értünk ez alatt a fogalom alatt és miben is különböznek a kategóriáktól?

A 13 kategória - vagy csak 9? Netán 8?

Ahogy már többször is említettük, a vizsgálatba, értékelésbe bevont projekteket kategorizáljuk. Hogy milyen kategóriákat használjunk, az szintén a folyamatban résztvevők döntése lehet, ahogy az is, hogy az egyes kategóriákat hogyan definiálják. Azonban érdemes alapul venni az okos város, okos falu meghatározásainál, illetve mérésük lehetőségeinél már említett szempontokat, kategóriákat.

A Lechner Tudásközpont 6 szempontot, Z. Karvalics László és Dömötör Ildikó 10, míg Dicső László 13 kategóriát használt. Az alsómocsoládi Okos Tükör elkészítésénél mi is ezt a 13 kategóriát vettük figyelembe:

1. Innovációs képesség
2. Alkalmazkodóképesség
3. Közösségi gondolkodás, közösségfejlés
4. Digitális megoldások
5. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés
6. Fenntarthatóság, környezetvédelem
7. Helyi erőforrások
8. Hálózatosodás, együttműködés
9. Lakhatás
10. Jövedelem
11. Mobilitás
12. Befogadás
13. Forrásallokációs képesség

Természetesen egy-egy projekt több kategóriába is bekerülhetett, azonban néhány kategória esetén szembetűnően sok volt a többszörös említések száma. Az értékelésnél csak a fő kategória esetében pontoztunk, de láthatóvá tettük, hogy milyen más kategóriákban jelent meg az adott projekt. Elgondolkodtató volt, hogy miért az adott kategóriát jelöltük meg fő kategóriának, mi alapján döntöttünk arról, hogy pl. a Jövő-Szövő Program inkább a Befogadás, vagy inkább a Közösségi gondolkodás, esetleg az Innováció kategóriájába esik-e első helyen.

Kategóriák		Szubjektív érték					Mely kategóriákban szerepel még												
szám	Projekt	Milyen volt a program?	Milyen a társadalmi hasznosulása	Pontszám	Átlag pontszám	Programok darabszáma	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1. Innovációs képesség				826	68,83	12	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
3	Rekreációs tábor pályázat	10	10	100			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒
6	MOME tábor	10	10	100			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒
18	Egészségtervező csoport	5	7	35			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐
25	Turizmusban a programok kiszervezése, mint gazdaságfejlesztő eszköz	10	10	100			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐
28	Speciális szakember tanítja a szakácsokat	10	10	100			☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐
38	LÖGY - kapcsolatépítés, marketing	10	10	100			☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐
43	Mesefalu koncepció	8	4	32			☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
60	Immunkommandó	10	5	50			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
61	Víruskutató	10	6	60			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
62	Leteledést támogató helyi mentorcsoport	10	6	60			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Végül arra a következtetésre jutottunk, hogy az Innováció, a Közösségi gondolkodás (Részvételiség), a Fenntarthatóság és a Digitális megoldások - vagyis azok a fogalmak, amelyek az okos város, okos falu definícióban következetesen megjelennek - tulajdonképpen nem kategóriák, hanem horizontális szempontok.

Ezért azt javasoljuk, hogy a Települési Okos Tükör elkészítésekor kategóriáknak csak azokat tekintsék, melyek a projekt fő célját jelenítik meg. Vagyis a kategorizálásnál azt vizsgálják meg, hogy a projekt fő célja szerint mire irányult:

- az alkalmazkodóképesség (reziliencia) növelésére
- a szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítására
- a helyi erőforrások jobb kihasználására
- a hálózatosodás, az együttműködések, a kooperáció javítására
- a lakhatási helyzet javítására, mely magában foglalja a lakhatási biztonságot, közbiztonságot is
- a településen élők jövedelemszerző képességének javítására
- a nagyobb mobilitás biztosítására mind közlekedési, mind társadalmi mobilitás szempontjából
- a közösség befogadási hajlandóságának növelésére
- a külső források bevonásának,allokációjának képességére

A vizsgált projektek esetében pedig a kategorizáláson túl érdemes megvizsgálni, hogy a horizontális elemek milyen szinten jelennek meg bennük:

- Jellemző-e rájuk az, hogy innovatívak, újszerűek?
- Fenntarthatóak-e környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból?
- A megvalósítás során megjelent-e a közösségi gondolkodás,
- Illetve használtunk-e digitális megoldásokat?

Ez az a pont, ahol szelektálhatunk is a felmerülő projektek között. Eldönthetjük, hogy bele vesszük-e a vizsgálatba azokat a projekteket, melyek a 4 szempont közül valamelyiknek nem felelnek meg? Vagy megengedőbbek vagyunk és elégségesnek fogadjuk el, ha a 4 szempont közül legalább 1 teljesül? Ez mind megegyezés kérdése, a lényeg az, hogy ha erről születik döntés, akkor azt következetesen vigyük végig a folyamaton. Érdemes azonban azokat a projekteket, melyek a 4 szempont közül egynek sem felelnek meg, külön értékelni, azt megvizsgálni, hogy hogyan tudnánk úgy változtatni rajtuk, hogy megfeleljenek a horizontális szempontok közül legalább egynek. Ez a fajta szemlélet ad egyfajta tudatosságot is a projektek tervezésénél, ami nagy segítség lehet például a pályázatok benyújtásánál, ahol elvárás a fenntarthatóság, a társadalmasítás, az esélyegyenlőségi szempontok megléte.

Ha egy projektnél azt tapasztaljuk, hogy több fő kategóriába is besorolható, akkor érdemes megvizsgálni, hogy részekre tudjuk-e bontani a részprojektek célja szerint. Ezzel ugyan növelni fogjuk a projektek számát, de az értékelésnél megkönnyítjük a dolgunkat, ha a különböző célok - és így különböző eredményességi mutatók - alapján értékelhetünk.

Ami szintén nehézséget okozott az alsómocsoládi Okos Tükör esetében, az a Forrásallokációs képesség kategóriaként való értelmezése volt. A projektgyűjtéseknél a pályázatok és az újonnan betelepült cégek, mint források jelentek meg ebben a kategóriában. Csakhogy a pályázatoknak mindig van valamilyen célja, tehát aszerint más kategóriába is besoroltuk őket. A cégek letelepedése pedig a projekt definíciónk szerint nem is számítana projektnek, hiszen a döntés róla nem településen belüli szinten született. Az azonban fontos tényező, ha valamilyen támogatási formáról született döntés, ami a cég letelepedését elősegítette.

Ami a forrásallokációs képesség szempontjából fontos lehet az az, hogy

- Mennyire vagyunk felkészültek a pályázatok benyújtására és lebonyolítására?
- Van-e olyan projektünk, mely kifejezetten ennek a készségünknek fejlesztésére irányul?
- Mennyire vállalkozás-barát az önkormányzatunk?
- Van-e olyan projektünk, mely kifejezetten ennek a területnek a fejlesztésére irányul?
- Van-e olyan projektünk, mely az egyéb külső források bevonásának elősegítésére irányul? (Pl. közösségi finanszírozás)

- Van-e az önkormányzatnak tudatos és sokelemű forrásteremtő politikája?
- Van-e olyan profitorientált vállalkozása az önkormányzatnak, mely képes plusz források bevonására?

Érdemes ezeket a szempontokat végig gondolni és ez alapján dönteni arról, hogy bevegyük-e a kategóriák közé a Forrásallokációs képességet. Azonban, ha úgy látjuk, hogy nincs olyan projektünk, ami ebbe a kategóriába illeszkedik, akkor érdemes a jövőbeni projektjeinknél a forrásallokációs képességünk javítását is megcélozni, hiszen kizárólag a pályázati forrásokra támaszkodni hosszú távon nem biztos, hogy szerencsés, de emellett is érdemes szervezeten belüli humán erőforrással megoldani azt, hogy képesek legyünk a pályázati források lehívására.

De ne menjünk tovább addig, amíg nem definiáljuk a horizontális szempontokat és a kategóriákat!

Horizontális szempontok

1. Innovációs képesség

Az innováció egy kreatív ötletből születő folyamatot jelöl, amely megvalósítja az ötletet. Az innovációs képesség települési szinten azt jelenti, hogy a szervezet, a közösség képes-e újításokat bevezetni a saját működésébe. A kreativitástól annyiban különbözik, hogy olyan folyamatot jelöl, amelynek egyik első állomása maga a kreativitás, vagyis az alkotóerő, új ötlet, elképzelés, koncepció, amely alapja lehet minden fejlesztésnek. A kreativitás akkor válik innovációvá, ha meg is valósul, vagyis, ha az ötletet, elképzelést végül a napi gyakorlatban is alkalmazzák, ha tehát a kreativitás innovatív produktummá válik.¹⁹

Ha települési szinten gondolkodunk, akkor az innovációs képességbe beletartozik az is, ha az új ötletek nem a településen belül születnek meg, de képesek vagyunk átvenni, adaptálni mások kreatív, jó gyakorlatait. Tehát ha azt vizsgáljuk egy konkrét projekt esetében, hogy **jellemző-e rá az innováció, akkor azt kell megnéznünk, hogy tartalmazott-e a projekt a település szemszögéből újszerű elemeket, illetve a kreatív ötlet átment-e a gyakorlatba.**

2. Közösségi gondolkodás

Azt gondolhatjuk, hogy a közösségi gondolkodás definiálása egyszerű dolog. Azonban, ha jobban körbejárjuk a témát, a fogalmak jelentését kutatva láthatjuk, hogy már magának a közösségnek a meghatározása is kultúrafüggő. Más jelet például Olaszországban, Írországban, vagy épp Kelet-Európában, ahol a “közös” szó jelentése is negatív felhanggal bírhat.

¹⁹ Forrás: Wikipedia <https://hu.wikipedia.org/wiki/Innov%C3%A1ci%C3%B3>

“.. a közösség valóban értéktartalommal bíró fogalom, s hogy számukra ez a minőség **emberek közös és szabadon meghatározott tartalmú cselekvése önmaguk boldogulása, érvényesítése, helyzete.** ... a közösségek legfőbb társadalmi szerepe a ma Magyarországon: a demokratizmus gyakorlóterepi, a hatalom alternatívái és a szolgáltatások hiányainak pótlására alkalmas intézmények.” (Varga A. - Vercseg, 1998:288-289)²⁰

A fenti meghatározás szerint akkor beszélhetünk a Közösségi gondolkodás megvalósulásáról, akkor mondhatjuk, hogy a vizsgált projektünkre jellemző a közösségi gondolkodás, ha az **proaktívan, vagy támogatólag teret biztosított az alulról jövő kezdeményezéseknek. Annak, hogy a közösség tagjai saját akaratukból bele szólhassanak a döntésekbe, kontrollt gyakorolhassanak a település vezetése, illetve döntései irányába, saját boldogulásuk, jobb életkörülményeik biztosítása érdekében.**

A közösségi gondolkodás eszközei lehetnek a társadalmi viták, közösségi tervezések, az alulról jövő kezdeményezések támogatása akár anyagi forrásokkal, akár infrastruktúra biztosításával, a megfelelő tájékoztatás, az önkormányzat átláthatóságának biztosítása, a lakosság véleményének megkérdezése stb.

3. Fenntarthatóság

A Fenntarthatóság fogalmát a korábbiakban már tisztáztuk, azonban fontosnak tartjuk újra, ezúttal horizontális szempontként meghatározni, hogy mikor is mondhatjuk azt, hogy egy projekt fenntartható, illetve hozzájárul a település fenntartható működéséhez. Ebből a szempontból sem elég, ha a fenntarthatóság alatt csupán a környezeti fenntarthatóságot értjük. **Települési szinten is fontos látnunk, hogy ha egy projektbe belekezdünk, az hogyan fog hatni a környezetre.** Alap elvárásnak tekinthetjük, hogy se a megvalósítás, se a fenntartás időszaka alatt a projekt következményeként ne csökkentsük a jövő generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket, vagyis ne rontsuk a levegő, a vizek, a talaj minőségét, megújuló képességét, ne termeljünk újra fel nem használható hulladékot, minimalizáljuk az energiafelhasználást.

Mindezek mellett azonban figyelniük kell arra is, hogy **gazdasági szempontból is fenntartható legyen a projekt.** Ne forduljon elő az a helyzet, hogy a beruházás megvalósulása után nincs forrásunk annak fenntartására.

De ugyanilyen fontos a társadalmi, szociális fenntarthatóság is. Vagyis lényeges szempont az is, hogy **a projekt következménye ne legyen a társadalmi különbségek erősödése, az esélyegyenlőség csökkenése, az egyenlő hozzáférés esélyének vagy az alapvető emberi jogok teljesülésének csorbulása.**

²⁰ Vercseg Ilona: Közösségelmélet Parola folyóirat 2018. https://kofe.hu/parola/wp-content/uploads/Parola_Fuzetek/2018%20-%20Vercseg%20Ilona%20-%20Kozossegelmelet.pdf

4. Digitális megoldások

Egyszerűnek tűnik eldönteni azt, hogy a projekt megvalósítása során alkalmaztunk-e digitális megoldásokat, csak hogy mondhatjuk azt, hogy digitális megoldás az is, hogy számítógépen dolgozunk, hogy online megbeszéléseket tartottunk a projekt megvalósítása során, hogy megosztott dokumentumokat, online űrlapokat használtunk... Ezzel az erővel gyakorlatilag mindegyik projektünkre igaz lesz, hogy megvalósításuknál alkalmaztunk digitális megoldásokat. Ezért szerencsésebb leszűkíteni ezt a kört arra, hogy **alkalmaztunk-e valamilyen újszerű, az általános, mindennapi használatból kiemelkedő okos megoldást, digitális technikát.** Ha így leszűkítjük az értelmezést, akkor viszont engedjük meg azt - hogy ha az Okos falu definíciónk szerint nem a digitális megoldások alkalmazása a legfőbb kritérium -, hogy az értékelendő projektek közé bekerüljenek olyanok is, melyek csak az első három szempontot teljesítik.

Elképzelhető persze olyan projekt, melynek célja kifejezetten egy új digitális megoldás, ebben az esetben jogos lehet a felvetés, hogy ne horizontális szempontnak, hanem kategóriának tekintsük a Digitális megoldásokat. Azonban, ha jobban megvizsgáljuk, minden bizonnyal megtaláljuk azt, hogy az új digitális megoldás milyen célt szolgál: a szolgáltatásokhoz való jobb hozzáférést, a hálózatosodást, az alkalmazkodóképességet? Ha találunk ilyen célt, akkor az adott projektet a cél szerinti kategóriába soroljuk be.

Kategóriák

1. Alkalmazkodóképesség

Az alkalmazkodóképesség, vagy reziliencia azt mutatja meg, hogy a település, az önkormányzat a változó külső körülményekhez hogyan, milyen mértékben, milyen gyorsan tud adaptálódni, alkalmazkodni. Ennek a kategóriának több alkategóriáját határozhatjuk meg, ilyenek például a

- Változó környezeti viszonyokhoz való alkalmazkodás: tipikusan ide tartozik a klímaváltozáshoz való adaptáció képessége. Mennyire van felkészülve az önkormányzat pl. a hőhullámok és azok egészségre gyakorolt hatására, a villámárvizek levezetésére, a vízvisszatartásra a szárazság ellensúlyozása miatt. A környezeti változásokhoz való alkalmazkodás nem csak beruházásokat jelent, hanem pl. azt is, hogy egy katasztrófahelyzetre fel van-e készítve az önkormányzat, működik-e a jelzőrendszer, a lakosság tájékoztatása stb.
- Változó gazdasági helyzethez való alkalmazkodás: a gazdasági folyamatok nagyrészt globális szinten zajlanak. Ezekhez lokális szinten alkalmazkodni nagyon nehéz lenne. Amit az önkormányzatok ezen a téren tehetnek az az, hogy erősítik a helyi gazdaságot, ha erre irányuló törekvéseik, projektjeik vannak.

- Változó jogszabályi helyzethez való alkalmazkodás: van-e kialakult protokollja annak, hogy a jogszabályi változásokat kövessék, az azokból fakadó változtatásokat bevezessék az önkormányzat működésébe.
- A technikai, technológia változásokhoz való alkalmazkodás: éppen a digitális és infokommunikációs technológiák terén tapasztalhatunk robbanásszerű változásokat. Az önkormányzatok működése, kommunikációja szempontjából is fontos, hogy képesek legyenek követni a ezeket, mind infrastruktúrában, mind kompetenciákban tudjanak gyorsan váltani, fejlődni.
- Demográfiai változásokhoz való alkalmazkodás: az elöregedés, az elvándorlás a kis falvakban régóta problémát jelent. Az aktív népesség csökkenése a fizetőképes kereslet csökkenését eredményezi, ami pedig a helyben elérhető szolgáltatások minőségét, vagy mennyiségét rontja, ami az elvándorlást erősíti és az aktív, egészséges népesség csökkenéséhez vezet. Az így kialakuló ördögi körből való kilépésre kell, hogy legyen stratégiájuk, legyenek a stratégiát szolgáló projektjeik az önkormányzatoknak.

Az alkalmazkodóképességnek ezeket a területeit egy kategóriában kezeljük, de előre tisztázzuk, hogy a fogalomkörbe ezek mind beletartoznak.

2. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés

Az, hogy rendelkezésre állnak-e, bárki számára elérhetőek-e az alapvető szolgáltatások alapvető az életminőség szempontjából. De az alapvető szolgáltatásokon kívül az embereknek igényük van más szolgáltatásokra is. Nem csak orvosra, iskolára, postára, boltra van szükségük, hanem szórakozásra, sportolási lehetőségekre, kultúrára is. De az alapvető szolgáltatásoknak tekintettekben belül is lehet igény például alternatív oktatásra, speciális egészségügyi ellátásra, idősgondozásra, aminek biztosítása az önkormányzat önként vállalt feladata, nonprofit szervezet vagy vállalkozás által átvállalt feladat, de akár forprofit vállalkozás bevételszerző tevékenysége is lehet. **Az önkormányzat feladata tehát ezen a téren a vagy a szolgáltatás biztosítása, vagy olyan vállalkozási környezet megteremtése, melyben ezek a szolgáltatások gazdaságosan működhetnek.**

Egy kis lélekszámú település esetében természetesen nem életszerű, hogy minden szolgáltatás helyben elérhető legyen, az azonban elvárható, hogy ha nem is helyben, de a környező településeken mindenki számára elérhető legyen. Ebben az esetben a szolgáltatásokhoz való hozzáférés a mobilitással szorosan összekapcsolódó kategória lesz.

3. Helyi erőforrások

A közpénzzel, a helyi erőforrásokkal való felelős gazdálkodás az önkormányzatok kötelessége. De gyakran nem gondolunk arra, hogy a szűkösen rendelkezésre álló erőforrásainkat nem csak az anyagi és infrastrukturális erőforrások teszik ki, hanem a településünkön élő emberek tudása, tapasztalata, kapcsolati hálója is. A helyi erőforrások jó értelemben vett kihasználása egy kis lélekszámú településnél nem csak

az optimális erőforrás-gazdálkodás matt fontos, hanem közösségépítés szempontjából is.

A helyi erőforrások jobb kihasználásának első lépése az, hogy felmérjük azokat, hogy lássuk, milyen kompetenciákkal, képességekkel, tudással rendelkeznek településünk lakói és milyen módon tudjuk elősegíteni, motiválni azt, hogy ezeket az erőforrásokat a közösség érdekében, a közösség érdekéért használják. Hogyan tudjuk támogatni a civil szervezetek, öntevékeny csoportok működését, hogyan tudjuk szervezni, koordinálni az önkéntes munkát, hogyan tudjuk erősíteni a társadalmi felelősségvállalást, a szomszédsági viszonyokat.

4. Hálózatosodás, együttműködő-képesség

Az együttműködés, kooperáció nélkülözhetetlen az önkormányzatok életében. Nem csak a kis települések esetében, azonban náluk még nagyobb jelentőséggel bír és nagy valószínűséggel jobban átszövik a személyes ismeretségek, kapcsolatok, mint egy nagyváros esetében. Ez az együttműködés megjelenik szektoron belül és szektorok között is. Önkormányzatok együttműködnek egymással, de együttműködnek civil szervezetekkel és vállalkozásokkal, illetve sok jó példát láthatunk már a nemzetközi együttműködésekre is.

Hálózatosodásról akkor beszélhetünk, ha ezek az együttműködések nem esetlegesek, hanem egy tudatos építkezés, általában valamilyen konkrét téma köré szerveződött, hosszabb távú együttműködés, aminek a koordinációjára már egy külön - informális vagy formális - szervezetet is létrehozunk a hálózat tagjai.

Az Okos Tükör szempontjából is nagy valószínűséggel minden projektben megjelenik majd valamilyen szintű együttműködés. Itt azonban nem ezek számosságát vagy minőségét értékeljük, hanem azt, hogy az önkormányzat, mint szervezet mennyire nyitott és alkalmas az együttműködések kezelésére. Megvan-e a képessége, motivációi a hálózati kapcsolatok kialakítására és működtetésére. Tud-e ebben proaktívan részt venni, akár kezdeményezője-e ezeknek a kooperációknak.

5. Lakhatás

Magyarország Alaptörvénye XXII. cikke szerint:

(1) Az állam jogi védelemben részesíti az otthont. Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.

(2) Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését, továbbá a közterület közcélú használatának védelmét az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy törekszenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani.

A jól ismert Mashlow-piramis szerint is az alapvető fiziológiai szükségletek után azonnal a biztonság szerepel, amely magában foglalja a lakhatási biztonságot is. A lakhatás tehát nem csupán azt jelenti, hogy van fedél a fejem felett, hanem azt, hogy emberhez méltó körülmények között, biztonságban élhetek az otthonomban és a közösségemben is.

A Települési Okos Tükör összeállításakor azt kell megvizsgáljunk, hogy mit tett, mit tud tenni az Önkormányzat azért, hogy a település lakói emberhez méltó körülmények között élhessenek, hogy a mélyszegénység, az energiaszegénység, a szegregáció csökkenthető legyen.

5. Jövedelem

A lakhatáshoz hasonlóan a jövedelmi viszonyok, a jövedelemszerző képesség is nagyban meghatározza azt, hogy egy település lakói milyen életszínvonalon tudnak élni, mennyire érzik magukat biztonságban, jól érzik-e magukat a településen. Ezen túlmenően olyan hatásai is vannak a jövedelmi viszonyoknak, amely hosszú távon a fizikai és mentális egészségre, a környezet védelmére, a közösségben végzett tevékenységekre is kihatnak, hiszen ha valakinek az is gondot jelent, hogy az alap szükségleteiről gondoskodik, akkor nem tud majd költeni az egészségének megőrzésére, ha nem tudja megvenni a tűzifát, akkor szeméttel fog fűteni, ha minden idejét a pénzkeresés tölti ki, akkor nem fog önkénteskedni, nem fog a közösség életét élni.

A vidéki (nem nagyobb városok agglomerációjába tartozó) kistelepülésekre sajnos jellemző, hogy - még ha a munkanélküliség nem is magas - a munkahelyek jövedelemszintje alacsony, vagyis ugyanazért a munkáért egy városban magasabb fizetést kap a dolgozó, mint egy kistelepülésen. A jövedelmi különbségek régiós szinten is megfigyelhetők.

Az Okos Tükör szempontjából nem az az elsőrendű kérdés, hogy az önkormányzat tud-e közvetlenül munkát és így jövedelmet biztosítani a lakóknak, hanem az, hogy **be tud-e vonzani olyan vállalkozásokat, melyek jövedelmező munkahelyet biztosítanak, segíti-e azt, hogy a dolgozók eljussanak a munkahelyre és azt, hogy meglegyenek a szükséges kompetenciáik a munka elvégzéséhez, tudja-e támogatni a helyi vállalkozásokat, mindezeket úgy, hogy se a környezeti, se a gazdasági, se a társadalmi fenntarthatóság ne sérüljön.**

6. Mobilitás

A jövedelemszerző képességhez és a szolgáltatásokhoz való hozzáféréshez szorosan kapcsolódó fogalom.

Két szinten beszélhetünk mobilitásról:

Egyrészt jelenti a közlekedési viszonyokat, azt, hogy a lakosság milyen módon tud eljutni a munkahelyére, oktatási és egészségügyi intézményekbe, illetve az Okos Tükör szempontjából azt vizsgáljuk, hogy mit tud tenni az Önkormányzat annak

érdekében, hogy megkönnyítse a mobilitást. Ide tartozhat az utak, kerékpárutak állapotától kezdve a tömegközlekedés, vagy a munkáltatók által biztosított közlekedési lehetőségek támogatásán át, a falugondnoki járatok, esetleg más közösségi közlekedést elősegítő szolgáltatások biztosításáig minden, ami megkönnyíti a mozgást. Külön érdemes kiemelni az e-mobilitás fogalmát, mely „az elektromos meghajtási technológiák, a járművekbe szerelt informatikai és kommunikációs rendszerek, valamint a hálózatba kötött energetikai és telekommunikációs infrastruktúrák együttes használata a közlekedés hatékonysága és tisztasága érdekében”²¹.

A mobilitásnak azonban van egy társadalmi szintű értelmezése is, ami az Okos Tükör szempontjából legalább ilyen fontos.

A társadalmi mobilitás fogalmával a szociológia azt a jelenséget jelöli, melynek során egy személy vagy csoport társadalmi helyzete megváltozik.

A mobilitás horizontális, amikor az adott társadalmi rétegen belül történik az elmozdulás, vagy vertikális, aminek során a személy vagy csoport egy adott társadalmi rétegből egy másikba kerül. Ez utóbbi mobilitás lehet emelkedés, amikor magasabb presztízsű, nehezebben elérhető társadalmi státuszba kerül az egyén vagy csoport, vagy ellenkezőleg, süllyedés.

Természetesen az önkormányzat célja a lakosai társadalmi státuszának emelkedése. E célból, amit megtehet, ha segíti a tanulást nem csak gyermekkorban, de élethosszig tartóan. Ha támogatja a kompetenciák, készségek fejlesztését az élet minden területén.

A társadalmi mobilitás része a „szociális mobilitás” is, ami egy olyan – tudatos vagy tudattalan – stratégiát jelent, aminek segítségével a személy egy stigmatizált csoporttól (pl. munkanélküliek, faji kisebbség, melegek) próbál eltávolodni pszichikailag vagy fizikailag is, mert számára a csoport alacsony önértékelést okoz.²²

7. Befogadás

Ha már említettük a társadalmi, illetve a szociális mobilitást, akkor meg kell említenünk a befogadást is, vagyis azt, hogy a település közössége mennyire képes integrálni, egyenjogú és egyenrangú tagjának tekinteni azokat, akik marginális helyzetben vannak, egy stigmatizált csoport tagjai, vagy éppen újonnan beköltözők.

A befogadás természetesen kétoldalú folyamat. Kell hozzá a befogadó és a befogadott nyitottsága, alkalmazkodó képessége is. Nagy jelentősége van ennek a kategóriának a népességfogyással, előregedéssel veszélyeztetett kistelepülésekben, hiszen az elmenőket vagy visszavonzza az önkormányzat, vagy betelepülőkkel állhat vissza az egyensúly.

²¹ Hován Blanka: AZ E-MOBILITÁS ÉS A MEGÚJULÓ ENERGIÁK LEHETSÉGES KÖZÖS RENDSZEREI https://energiam.blog.hu/2019/03/08/az_e-mobilitas_es_a_megujulo_energiak_lehetseges_kozos_rendszerei

²² Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1rsadalmi_mobilit%C3%A1s

Az Okos Tükör szempontjából azt vizsgáljuk, hogy van-e az önkormányzatnak olyan programja, amely segíti ezt a folyamatot. Van-e törekvés arra, hogy a hagyományos, már meglévő közösségi szövetbe új szálakat szőjünk bele, amittől a szőttesünk színesebb lesz ugyan, de ez a változás nem biztos, hogy mindenkinek tetszeni fog. Van-e stratégiánk arra, hogy hogyan tudjuk a tősgyökeres lakók és az új beköltözők érdekeit összehangolni, az esetleges konfliktusokat kezelni.

8. Forrásallokációs képesség

A forrásallokáció általános meghatározás szerint az erőforrások elosztási rendszerét jelenti. Az Okos Tükör szempontjából azt vizsgáljuk, hogy az önkormányzat mennyire képes az erőforrásait bővíteni, hogyan tud új forrásokat bevonni, de a fogalomkörbe bele tartozhat az is, hogy milyen hatékonysággal tudja az erőforrásait elosztani, felhasználni, van-e stratégiája a szűkös erőforrások elosztásának optimalizálására.

Az önkormányzatok esetében az első - bevonható - erőforrás, ami eszünkbe juthat, a pályázati források. Az Okos Tükör szempontjából nem annyira a bevont források nagyságrendje a fontos, hanem annak a tudásnak, kompetenciának a megléte, ami biztosítja, hogy az önkormányzat képes legyen ezeket a forrásokat bevonni, a pályázatokat sikeresen végrehajtani.

De a pályázati források mellett fontos, hogy más forrásokra is támaszkodhassunk, hiszen a pályázati támogatások kiszolgáltatottakká tehetnek az esetlegességük miatt. A fejlesztések, beruházások megvalósítása bizonytalan lehet és a támogatói elvárások, a túlzott bürokrácia miatt elhúzódhatnak, drágulhatnak is. Fontos, hogy az önkormányzatok képesek legyenek más külső forrásokat - például vállalkozások letelepedésének elősegítése, szponzoráció, hitelek, kötvénykibocsájtás - is bevonni és belső erőforrásaikat - például adószint növelése, önkéntes munka támogatása, helyi gazdaság erősítése, közösségi finanszírozás - is tudják mobilizálni, illetve képesek legyenek azt optimálisan elosztani.

TOTEM-re hívás

Most, hogy áttekintettük a fogalmakat, ideje a tettek mezejére lépni és elkezdeni a Települési Okos Tükörünk összeállítását.

Előkészítés

Ahogy korábban írtuk, maga a munka az 1. szinten kezdődik el azzal, hogy

1. döntés születik a szándékról
2. meghatározásra kerül, hogy
 - mi az önkormányzat célja az Okos Tükör elkészítésével
 - kiket fognak bevonni a munkába és mivel tudják őket motiválni abban, hogy végig vigyék a folyamatot
 - kikkel szeretnének együttműködni a folyamat során, bevonnak-e külső facilitátort, adminisztrátort, vagy ezeket belső erőforrásból meg tudják-e oldani
 - mennyi időt tudnak a folyamatra szánni és milyen keretek, időbeosztás szerint tudnak dolgozni
 - meghatározásra kerül, hogy milyen időtávra vonatkoztatják az Okos Tükört, azaz hány évre visszamenőleg szeretnének projekteket bevonni
 - meghatározásra kerül, hogy milyen Okos falu, Okos város definíciót javasolnak majd a 2. kör résztvevőinek, illetve milyen horizontális szempontokat és milyen kategóriákat, esetleg alkategóriákat szeretnének használni

Települési Okos Tükör
Lépésről lépésre

Előkészítés

Keretek és a bevonandó résztvevők körének, a saját céljaink és motivációink meghatározása.

Résztevők

Az I. szint tagjai: polgármester és a projektek megvalósításában releváns információkkal rendelkező maximum 2-3 fő

Megvalósítás

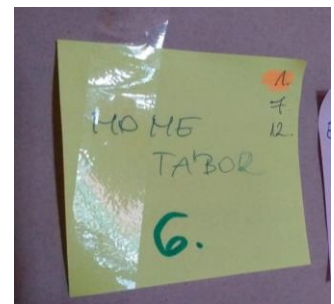
Maga a megvalósítás a 2. szinten történik. Ez az úgynevezett Települési Okos Tükör Egyeztető Megbeszélés (TOTEM), melyre az 1. szinten kiválasztott kulcsembereket - települési, intézményi, civil szervezeti vezetőket, vállalkozókat, a közösség életében fontos szerepet játszó személyeket - hívunk meg. Kb. 12-16 fő az, akivel érdemi munkát lehet ezen a szinten végezni.

Alsómocsoládon 3 alkalommal, összesen kb. 20 órában került sor a megbeszélésekre és egy alkalommal az eredmények értékelésére. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Alsómocsoládon nagyon sok projektet értékeltünk és mivel egy tanulási folyamatban voltunk benne, nagyon sok időt elvett a fogalmak értelmezése, a pontozás egyértelműsítése. A tapasztalatunk az volt, hogy ha nem egy alkalommal kerül sor a megbeszélésre, akkor se teljen el több, mint egy hét a két alkalom között, illetve fontos, hogy legyen egy adminisztrátor, aki jegyzetel, aki folyamatosan rögzíti a megjegyzéseket is.

Hogyan zajlik az értékelés?

Miután ismertettük a résztvevőkkel az Okos Tükör elkészítésének célját és magát a folyamatot - akár a Módszertani útmutató mellékleteként csatolt prezentáció segítségével -, fontos, hogy

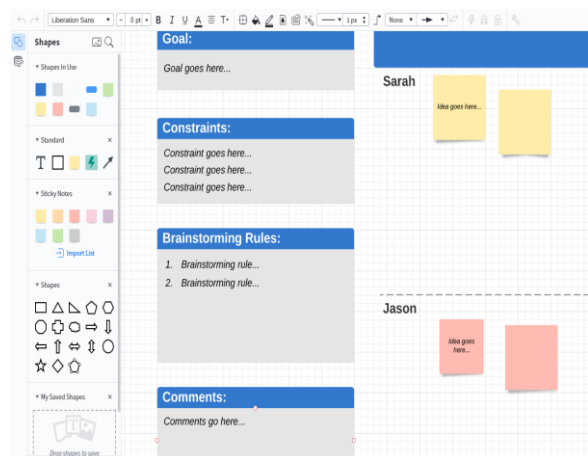
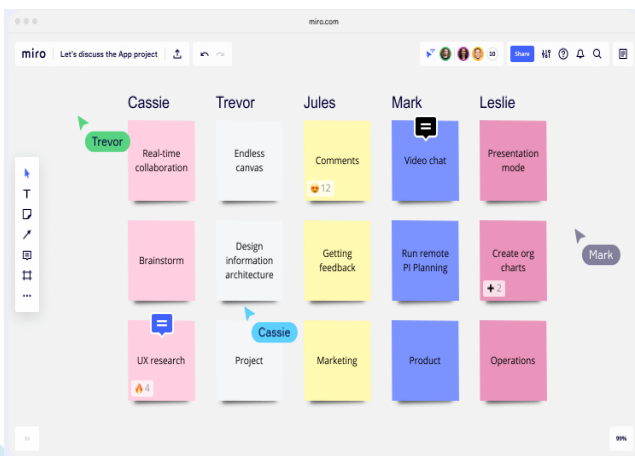
- a fogalmakat tisztázzuk, megbeszéljük, hogy elfogadjuk-e a Módszertani útmutatóban javasolt definíciókat, vagy megalkotjuk a sajátunkat.
- megbeszéljük, hogy milyen horizontális szempontokat és kategóriákat fogunk használni, illetve a kategóriákat szeretnénk-e alkatégoriákra osztani
- kérjük meg a résztvevőket, hogy postit-ekre írják fel azokat a projekteket, melyek véleményük szerint relevánsak az Okos Tükör elkészítése szempontjából. Résztvevőnként legalább 8-10 projektet kérjünk és hagyjunk elegendő időt ezek összegyűjtésére. Megbeszélés tárgya, de kb. az elmúlt 5 évre visszamenőleg érdemes a projekteket összegyűjteni. A projektgyűjtésnél fontos szempont, hogy
 - ◆ az összetettebb projekteket részekre bontsuk azok célja, irányultsága szerint, hogy a kategorizálásnál könnyebb dolgunk legyen
 - ◆ a post it-re írjuk fel magát a projektet olyan részletesen, hogy az mindenki számára egyértelmű legyen, illetve később is emlékezzünk rá, hogy mit is takar az, amit leírtunk
 - ◆ írjuk rá a post it-re, hogy szerintünk melyik kategóriába esik fő kategóriaként, de jelöljük azt is, hogy milyen kategóriákhoz tartozhat még

→ A projektek összegyűjtése után nyissunk minden kategóriának egy lapot, amire nem csak a kategória neve kerül fel, hanem az általunk elfogadott definíciót is érdemes felírni, hogy bármikor újra tudjuk azt olvasni. A lapot akár már most is feloszthatjuk alkategóriákra. Minden résztvevő az általa gyűjtött projektet ragassza arra a lapra, ami szerinte a fő kategóriája. Ezt egyesével kell megtennünk azért, hogy megegyezés születhessen arról, hogy valóban mindenki az adott főkategóriába sorolná-e a projektet, hogy mely egyéb kategóriákat jelölne még meg, illetve fontos, hogy itt szűrjük ki azokat a projekteket, melyek nem felelnek meg a horizontális szempontnak. Ez nem azt jelenti, hogy ezeket ki kellene dobnunk, csupán azt jelenti, hogy külön beszéljünk róluk, nézzük meg, hogy hogyan módosíthatjuk a projektet a jövőben - amennyiben folytatni szeretnénk - úgy, hogy megjelenjen benne valamelyik horizontális szempont, hogy így hozzájárulhasson az Okosság növeléséhez. Természetesen előfordulhat, hogy ugyanazt a projektet több résztvevő is megemlíti. Ilyenkor fontos az, hogy tisztázzuk, valóban ugyanarra gondoltak-e, esetleg az egyik a másiknak csak részprojektje és így külön is értékelhető. Előfordulhat az is, hogy olyan projekteket találunk, amelyek még nem zárultak le, vagy még nem telt el annyi idő a megvalósításuk óta, hogy lenne kellő rálátásunk. Érdemes ezeket is felírni, külön kezelni.

Okos tipp: A post it-eket és a kategorizálást elkészíthetjük digitálisan is, dolgozhatunk akár azonnal az Excel táblázatba is, de használhatjuk például a <https://miro.com/>, vagy a <https://www.lucidchart.com/> online felületeit is.

→ A projektek összegyűjtése és kategorizálása után kezdődhet meg az értékelés, melynél két szempont szerint fogunk pontozni 1-10-ig:

1. Mennyire volt jó a program?
2. Mennyire volt hatásos, a közösségben milyen szinten hozott társadalmi változást?

Ahogy a korábbi fejezetekben már kifejtettük, itt abszolút szubjektív véleményről van szó. [Az érzéseinket kell pontoznunk a projekt kapcsán](#). A pontszámra általában az tesz javaslatot, aki behozta a projektet, vagy aki annak felelőse, menedzsere volt. A többi résztvevő vagy elfogadja, vagy más pontszámot javasol és azt indokolja is. Például azzal kapcsolatban, hogy mennyire volt jó a program elmondhatja, hogy azért adna a javasoltnál több pontszámot, mert nagyon jól működött a munkatársak közötti kommunikáció (jobban, mint más projektek esetében). Vagy a társadalmi hatásra azért adna kevesebb pontot, mert van még benne potenciál, lehetne ezen a területen fejlődni. Fontos, hogy ezeket az észrevételeket, javaslatokat, esetleg vállalásokat az adminisztrátor rögzítse.

Ha mindenki elfogadja a javasolt pontszámot, akkor az kerüljön be a táblázatunkba.

TOTEM

Települési Okos Tükör Egyeztető megbeszélés

- 1

Célok, motivációk közös tisztázása, fogalmak, definíciók megfogalmazása
- 2

Projektek összegyűjtése

Gyűjtjük össze az előző kb. 5 évből azokat a projekteket, melyek az Okos Tükör készítése szempontjából relevánsak.

3

Projektek kategorizálása, értékelése

Projektek értékelése, pontozása konszenzusos alapon. Jegyzetek készítése az elhangzó véleményekről, módosítási javaslatokról.

- 4

Összegzés

Pontszámok összegzése, az eredmény értékelése, alkategóriákba sorolás után a fejlesztendő területek meghatározása, tapasztalatok kiértékelése, cselekvési terv készítése
- Résztvevők**

A 2. szint résztvevői, a település kulcsemberei. Munkájukat egy fő adminisztrátor segíti, aki maga is lehet aktív résztvevő.

Az adatok feldolgozása, értelmezése

Az értékeléssel a 2. szinten a munka dandárját el is végeztük, azonban az igazán izgalmas feladatok még hátra vannak.

Rendelkezésünkre áll egy [táblázat](#), amely tartalmazza kategóriánként, esetleg alkategóriákra bontva és pontozva azokat a projektjeinket, melyeket az Okosság szempontjából relevánsnak tartottunk.

Minden projekt 2 szempont szerint (1. mennyire volt jó a program és 2. mennyire tudott hatással lenni a közösségre) 1-10-ig kap egy pontszámot. A két pontszám szorzata adja az adott projekt értékét, mely egyúttal egy százalékos érték is, ahol 100 %-os az a projekt, melyet maximálisan eredményesnek és hatásosnak gondolunk.

A projektek kategórián belüli átlagpontszáma adja meg az adott kategória pontszámát (összpontszám/projektek darabszáma), mely a kategória százalékos értékét mutatja.

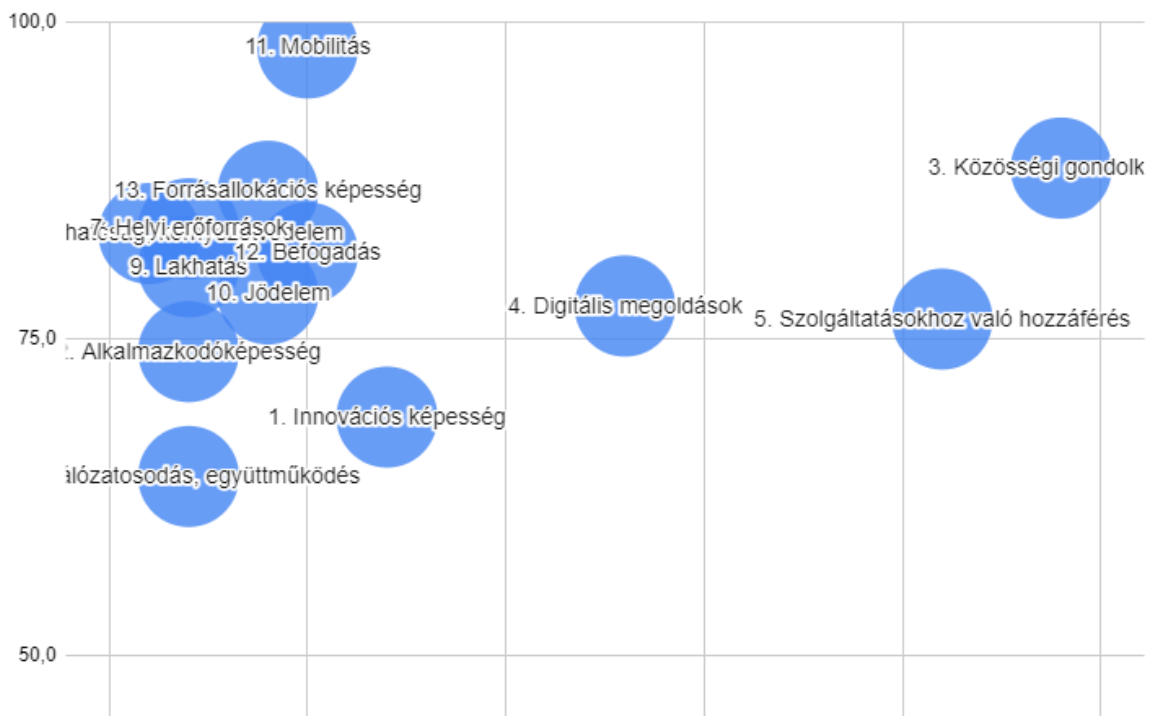
Kategóriák		Szubjektív érték				
szám	Projektek	Milyen volt a program?	Milyen a társadalmi hasznosulása	Pontszám	Átlag pontszám	Progrmok darabszáma
5. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés				1991	76,58	26
5	Egészségmegőrző fejlesztések	10	8	80		
33	Egészségnapok	10	7	70		
39	Mintaprogram a minőségi idősorért, képzések a szociális szakmabelieknek	10	10	100		
40	Önkéntesség Alsómocsoládon	7	10	70		
51	Víz gerincvezeték csere	10	10	100		
57	Látópont, hozzánk látogatók részére jó gyakorlatok bemutatása	10	10	100		
117	Meditáció	8	6	48		
118	Időotthon konyhájának korszerűsítése (Norvég pályázat)	9	9	81		
119	Szabadtéri fitnesspark	10	7	70		
120	Állatassisztált terápia	10	8	80		
121	Rendezvény infrastruktúra (Sátor, padok, asztalok vásárlása)	10	10	100		
122	Temető úrnafal	10	3	30		
1	Ravatalozó felújítása	8	7	56		
123	Traktor vásárlás	10	10	100		
124	Időotthon bővítése (Norvég pályázat)	10	10	100		

A kategóriákat átlagpontszámaik alapján rangsorolni tudjuk. Az átlagpontszám megmutatja, hogy az önkormányzatunk az adott kategóriát tekintve mennyire erős, a projektek darabszáma pedig jelezheti, hogy a többi kategóriához képest mennyire jelent a prioritásaink.

Kategória	Csak fő kategóriák			Másodlagos említések is	
	Projektek darabszáma	Átlag pontszám	Rangsor az átlagpontszám alapján	Projektek darabszáma	Rangsor az említések száma
1. Innovációs képesség	12	68,8	12.	24	3.
2. Alkalmazkodóképesség	7	74,0	11.	19	6.
3. Közösségi gondolkodás	29	88,5	2.	45	1.
4. Digitális megoldások	18	77,6	9.	21	4.
5. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés	26	76,6	10.	37	2.
6. Fenntarthatóság, környezetvédelem	6	83,3	5.	10	10.
7. Helyi erőforrások	7	83,7	4.	16	7.
8. Hálózatosodás, együttműködés	7	64,1	13.	20	5.
9. Lakhatás	7	80,7	7.	11	9.
10. Jödelem	9	78,6	8.	15	7.
11. Mobilitás	10	98,0	1.	11	9.
12. Befogadás	10	81,8	6.	13	8.
13. Forrásallokációs képesség	9	86,7	3.	11	10.

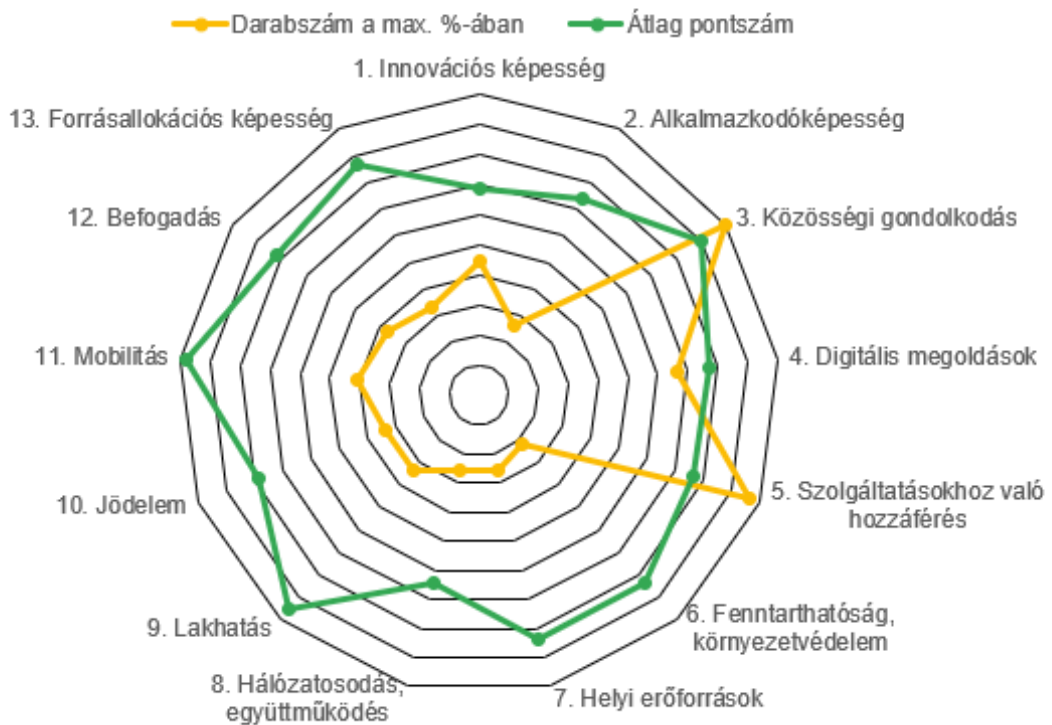
A kapott értékek alapján különböző diagramokon ábrázolhatjuk a településünk Okos tükkrét.

Kategóriák átlagpontszáma a kategórián belüli projektek darabszámának függvényében

Átlag pontszámok és a kategórián belüli projektek számaránya a maximális darabszám százalékában

Ha először készítjük el a Települési Okos Tükrünket, izgalmas lehet egy előzetes pontszámot adnunk. Megkérdezhetjük a 2. szint, vagy akár a lakosság véleményét arról, hogy érzésük szerint milyen pontszámot érdemel az önkormányzat az egyes kategóriákban végzett tevékenységeire. Hogyan értékeli például a Szolgáltatások hozzáféréseinek javításáért, vagy a Mobilitás fejlesztéséért tett intézkedéseit.

Az előzetes becslés minden bizonnyal el fog térni attól, amit az egyes projektek értékelésénél kapunk, éppen ezért lehet érdekes megvizsgálni azt, hogy ez a különbség miből adódik.

Természetesen az Okos Tükör elkészítése során kapott értékek akkor hordoznak majd igazán fontos információkat, ha bizonyos idő elteltével – javaslatunk szerint 3-5 év múlva - újra elkészítjük az Okos Tükrünket. Akkor látjuk majd, hogy a bizonyos kategóriákat tekintve miben tudtunk fejlődni. Azonban ahhoz, hogy ide eljussunk fontos, hogy a számok mögé is nézzünk. De erről beszéljünk inkább a következő fejezetben.

Utógondozás

Bár a fejezet címének az Utógondozást választottuk a szubjektív értékelésnek talán ez a szakasz a legfontosabb része. Itt kell, hogy elővegyük a megbeszélés alatt készült jegyzeteinket és itt kell átnéznünk a kategóriáinkat, illetve alkategóriáinkat.

Az alábbi példák az Alsómocsoládi Okos Tükör kiértékelését mutatják. Felhívánk azonban a figyelmet arra, hogy Alsómocsolád esetében még 13 kategóriával dolgoztunk, nem választottuk külön a kategóriáktól a horizontális szempontokat, ahogy azt jelen útmutatóban már javasoljuk.

Vizsgáljuk hát meg, hogy milyen következtetésekre juthatunk az Okos Tükör kiértékelésekor.

A kapott átlagpontszám alapján rangsorolhatjuk a kategóriákat, így láthatjuk, hogy melyekben voltunk a legerősebbek, illetve a leggyengébbek:

Kategória	Csak fő kategóriák				
	Összpontszám	Projektek darabszáma	Projektek száma a max. %-ában	Átlag pontszám	Rangsor az átlagpontszám alapján
11. Mobilitás	1080	11	41	98,2	1.
9. Lakhatás	855	9	33	95,0	2.
3. Közösségi gondolkodás	2438,5	27	100	90,3	3.
13. Forrásallokációs képesség	780	9	33	86,7	4.
7. Helyi erőforrások	586	7	26	83,7	5.
6. Fenntarthatóság, környezetvédelem	500	6	22	83,3	6.
12. Befogadás	818	10	37	81,8	7.
10. Jödelem	707	9	33	78,6	8.
4. Digitális megoldások	1397	18	67	77,6	9.
5. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés	1991	26	96	76,6	10.
2. Alkalmazkodóképesség	518	7	26	74,0	11.
1. Innovációs képesség	826	12	44	68,8	12.
8. Hálózatosodás, együttműködés	449	7	26	64,1	13.

Alsómocsolád példáján láthatjuk, hogy az értékelés alapján a Mobilitásban voltunk a legerősebbek, míg az Innovációs képesség csak a 12. helyre került, holott az előzetes feltételezésünk, önképünk magunkról az volt, hogy az innovációban vagyunk a legerősebbek.

Ilyen esetben érdemes újra ránéznünk a projektjeinkre és megvizsgálunk, hogy miért „pontoztuk le” az Innovációba eső projekteket és miért pontoztuk fel a Mobilitást érintőket. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy változtatnunk kellene a projektek pontszámán, csupán azt, hogy nézzünk a számok mögé.

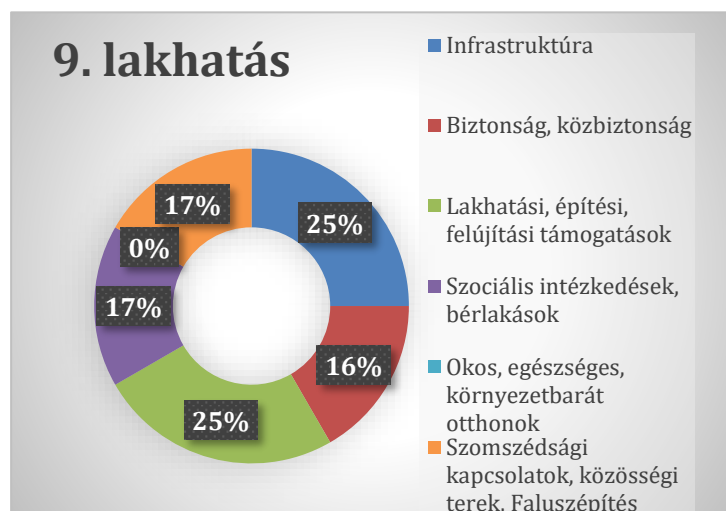
Érdemes azt is megvizsgálunk, hogy az egyes kategóriába hány projektet soroltunk be és ez alapján milyen rangsort tudunk felállítani:

Kategória	Csak fő kategóriák					Másodlagos említések is	
	Összpontszám	Projekt darabszáma	Projekt száma a max. %-ában	Átlag pontszám	Rangsor az átlagpontszám alapján	Projekt darabszáma 2.	Rangsor az említések száma szerint
3. Közösségi gondolkodás	2438,5	27	225	90,3	3.	41	1.
5. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés	1991	26	217	76,6	10.	36	2.
1. Innovációs képesség	826	12	100	68,8	12.	24	3.
4. Digitális megoldások	1397	18	150	77,6	9.	21	4.
8. Hálózatosodás, együttműködés	449	7	58	64,1	13.	20	5.
2. Alkalmazkodóképesség	518	7	58	74,0	11.	19	6.
7. Helyi erőforrások	586	7	58	83,7	5.	16	7.
10. Jödelem	707	9	75	78,6	8.	15	8.
12. Befogadás	818	10	83	81,8	7.	13	8.
11. Mobilitás	1080	11	92	98,2	1.	12	9.
9. Lakhatás	855	9	75	95,0	2.	12	9.
13. Forrásallokációs képesség	780	9	75	86,7	4.	11	10.
6. Fenntarthatóság, környezetvédelem	500	6	50	83,3	6.	10	11.

Ennél a vizsgálatnál már a másodlagos említések darabszámát is figyelembe vettük. Amit a számok mutatnak, az nem az egyes kategóriákban nyújtott teljesítményünket fémjelzi, hanem azt, hogy mit tartottunk prioritásnak, milyen irányok voltak fontosak a településünk életében a vizsgált időszakban. Alsómocsoládon a Közösségi gondolkodás, a Szolgáltatásokhoz való hozzáférés és az Innováció bizonyult a legfontosabbnak, míg a Forrásallokációs képesség és a Fenntarthatóság az utolsó helyekre került. Vajon egyetértünk ezzel? Módosítanánk ezen a jövőben? Szeretnénk nagyobb hangsúlyt fektetni ezekre a területekre?

Ez az a pont, ahol az alszempontokat és az alkategóriákat is érdemes elővennünk:

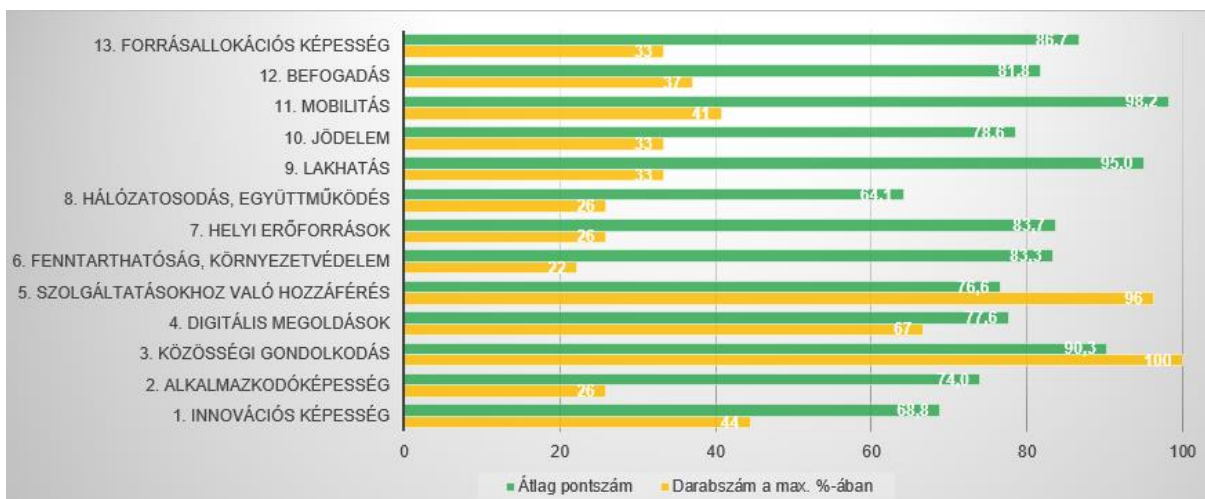
Nézzük meg példaként a Lakhatás kategóriáját és azon belül az egyes alkategóriákba eső projektjeink számát.

9. Lakhatás		8%
Infrastruktúra	25%	
Biztonság, közbiztonság	17%	
Lakhatási, építési, felújítási támogatások	25%	
Szociális intézkedések, bérlakások	17%	
Okos, egészséges, környezetbarát otthonok	0%	
Szomszédsági kapcsolatok, közösségi terek, Faluszépítés	17%	

Láthatjuk, hogy a Lakhatás kategóriába a vizsgált projektek mindössze 8 %-a esik. A kategórián belül pedig a legtöbb projektünk az infrastruktúra fejlesztést, illetve a lakhatási, építési, felújítási támogatásokat érintette. Nem volt azonban projektünk az Okos, egészséges, környezetbarát otthonok kialakítása, fejlesztése terén, holott ezt a területet prioritásnak tartjuk, így a jövőben erre a területre nagyobb hangsúlyt kell helyeznünk, a cselekvési tervünkbe felvehetjük ezt a területet és elgondolkozhatunk azon, hogy milyen projekteket tudnánk megvalósítani ezen a területen. Megnézhetjük más, hasonló helyzetben lévő települések jó gyakorlatait, illetve kereshetünk forrásokat a projektjeink megvalósítására.

Nézzük meg az Alkalmazkodóképesség kategóriáját is. Láthatjuk, hogy viszonylag kevés projekt tartozott ide, viszont pontszámukat tekintve ezek a projektek eredményesnek és hatásosnak mondhatók, bár viszonylag kevés számú projektet valósítottunk meg ezen a területen:

Ha az alkategóriák szerinti besorolást is megnézzük, akkor láthatjuk, hogy mik voltak a prioritások és mik azok a területek, ahol nincsenek projektjeink. A képet árnyalhatja, ha ennél az értékelésnél a másodlagos említéseket is figyelembe vesszük, tehát azokat a projekteket is bevonjuk, amelyek fő céljuk szerint nem ebbe a kategóriába tartoztak, azonban hatásuk erre a területre is kihatott. Így láthatjuk például, hogy bár elméletileg, stratégiai szinten fontosnak tartjuk a klímaváltozáshoz való adaptációt, projektszinten azonban ez nem jelenik meg a működésünkben, vagy legalább is nem olyan súllyal, mint amennyire fontosnak tartjuk. Ez tehát egy olyan terület, amire a jövőben nagyobb figyelmet szeretnénk fordítani.

A horizontális szempontokat ugyancsak megvizsgálhatjuk ilyen szempontból, ezeknél is megnézhetjük, hogy irányultságuk szerint milyen alszempontokat tudunk megadni, illetve, hogy a projektjeink valóban az általunk preferált irányba mutatnak-e, van-e olyan szempont, amiben gyengék vagyunk, nincs-e esetleg aránytalanság.

Alsómocsolád esetében például az Innováció terén azt láthatjuk, hogy a legtöbb innovatív projektünk az egészségfejlesztés területére vonatkozott, ami önmagában nem probléma, hiszen stratégiai célunk az, hogy az Ezüst gazdaság - vagyis a 60+-os korosztály igényeit kiszolgáló szolgáltatások fejlesztése - irányába menjünk el, amihez az egészségfejlesztés szorosan illeszkedik. Ha nem ez volna számunkra a prioritás, akkor problémát jelenthet, hogy miért ezekben a projektekre investálunk.

Hogyan lesz a megfigyelésekből fejlődés?

Egyrészt készítenünk kell egy cselekvési tervet, konkrét javaslatokkal, felelősökkel. Ki kell jelölnünk azt, hogy milyen projekteket szeretnénk megvalósítani a jövőben, ezekhez kell forrásokat keresnünk. Nagy segítség lehet ebben, ha megnézzük, hogy más önkormányzatoknál az adott területen milyen projektek váltak be és megvizsgálhatjuk, hogy mi ezeket tudjuk-e adaptálni.

A tervezett projektek megvalósíthatósági elemzésére jó példa a Dr. Kandikó József által készített Mátraújrvi okos közlekedési megoldások megvalósításának elemzése²³:

Mátraújrvi okos közlekedési megoldások megvalósíthatósági elemzése				
BEÍRANDÓ ÉRTÉKELÉSEK:		1 és 10 közötti értékek adhatók		
1 - semennyire, egyáltalán nem > 5 - van benne valami, lehetséges > 10 - nagyon meghatározó, nagy				
Tényezők sorszáma	AZ OKOS KÖZLEKEDÉSI MEGOLDÁSOK lehetőségei a szakértői ötletroham szerint	MENNYIRE FONTOS AZ ÉRINTETTEK SZÁMÁRA?	MENNYIRE REÁLIS A MEGVALÓSÍTHATÓSÁGA?	ÉRTÉKELÉS
1	Járatok útvonalának módosítása	7,6	7,2	54,7
2	Ütemes, kiszámítható menetrend	6,2	4,8	29,8
3	Valós idejű utastájékoztatás	6,2	5,1	31,6
4	Intelligens közösségi közlekedési jegyrendszer	6,6	4,2	27,7
5	WiFi lefedettség biztosítása a járműveken és megállóknál	6,5	4,4	28,6
6	Elekromos autóbuszok üzembeállítása	3,8	4,2	16,0
7	Smart közlekedési létesítmények, megállók a központban	4,4	2,8	12,3
8	Okos burkolatok és jelzések a központban	1,8	3,3	5,9
9	Dinamikus közvilágítás az ipari parkokban	2,2	4,8	10,6
10	Intelligens forgalom irányítás	1,5	2,8	4,2
11	Okos parkolási rendszer a település központjában	3,8	4,0	15,2
12	E-töltőállomások rendszere a településen	3,6	3,7	13,3
13	Közösségi kerékpár rendszer	4,6	4,2	19,3
14	Forgalmi sávok irányváltoztatása a forgalom szerint	1,6	2,8	4,5
15	Autonóm járművezetést segítő útpályák kialakítása	1,2	1,5	1,8
		61,6		275,5
	A szakértői bizottság által lebonyolított vizsgálódás szerinti számításba veendő lehetőségek	Az okos közlekedés e kombinációjának megvalósíthatósági realitása százalékban /a 100 %-os érték a súlvok összege szorozva 10		44,7

²³ Dr. Kandikó József - MEGVALÓSÍTHATÓSÁGI Esettanulmány - Mátraújrvi

Egy másik lehetséges módszer, amikor összegyűjtjük, hogy milyen intézkedéseket szeretnénk tenni az adott terület fejlesztése érdekében és a saját szempontjaink szerint skálázzuk a megvalósítást:

Reziliencia	Javasolt skálázás/ pontszám			Pontszám jelenleg	Elvárás 1 éven belül	Elvárás 5 éven belül
Környezeti változásokhoz való alkalmazkodás képessége	0	5	10			
Van-e meteorológiai állomás a településen?	nincs	3-nál kevesebb állomás van	3, vagy annál több állomás	5	5	10
Van-e légszennyezettségmérés a településen?	nincs	csak szállóporra	szállóporra és egyéb mutatókra is van	5	5	10
Megújuló energia/fosszilis energia fogyasztás intézmények esetén	10 % alatt	10-50 % között	50 % felett	2	4	8
Megújuló energia/fosszilis energia fogyasztás aránya háztartások esetén	10 % alatt	10-50 % között	50 % felett	1	4	6
Van-e lehetőség az épületek hővesztésének mérésére a településen?	nincs	alkalomszerűen	folyamatosan	0	5	10
Készült-e felmérés a település sérülékenységről, mik a kockázatok?	nem készült		készült	0	10	10
Adaptációs intézkedések szintje	nem készült intézkedési terv		készült intézkedési terv	0	10	10
Van-e program az idős/beteg emberek egészségének megőrzésére?	nincs		van	10	10	10
Zöldfelületek aránya a településen, zöldfelület minősége. (gyep, fák), mekkora a CO2 megkötő kapacitása	nincs intézkedési terv		van intézkedési terv	0	10	10
Aszfaltozott és földutak aránya a belterületen (aszfaltozott utak hossza/összes belterületi út hossza)	30 % alatt	30-70 % között	70 % felett	10	10	10
Csapadékvíz elvezetés a belterületen, vízvisszatartás lehetősége megoldott-e?	nem megoldott	részben megoldott	teljes mértékben megoldott	5	6	8

Az a bizonyos 3. szint

Az önkormányzat a projektjeit nem öncélúan, nem önmagáért valósítja meg, hanem az emberekért, a közösségért, a település lakosaiért. Ők vannak azon a bizonyos 3. szinten, ők az érintettek. Amikor az Okos Tükrünket elkészítjük, róluk sem feledkezhetünk el. Amikor a projektjeinket értékeljük fontos tudnunk, hogy ők hogyan élték meg azokat, az ő véleményük szerint is jó, eredményes, sikeres volt-e, rájuk, az ő életükre hogyan hatott. Ennek felmérése és a 2. szinten elkészített Okos Tükörrel való összehasonlítása szintén tanulságos következtetéseket hozhat, azonban ennek módszertana, folyamata, értékelése teljesen eltér az Okos Tükör módszertanától, ezért jelen Módszertani útmutatóban ezt a szintet már nem érintjük.

Ami biztos, Települési Okos Tükrünk tükre maga a lakosság. Fontos, hogy megosszuk velük azt, hogy mire jutottunk, miben szeretnénk fejlődni, és ehhez visszacsatolást kérjünk, kapcsolódási lehetőségeket biztosítsunk.

Köszönetnyilvánítás

Végül, de nem utolsó sorban szeretném megköszönni mindazok munkáját, segítségét, akik részt vettek az Alsómocsoládi Okos Tükör elkészítésében!

Köszönöm Balogh Anikónak, Dicső Lászlónak, Halmi Gábornénak és Mészáros-Taller Mariettának az előkészítésben és az egész folyamatban végzett munkát.

Köszönöm rajtuk kívül Bakradze Ritának, Bódog Antalnak, Dicső Brigittának, Ginzer Jánosnak, Hóss Klárának, Pitzné Keller Anitának és Veréb Zoltánnénak azt, hogy részt vettek a megbeszéléseken, hogy rászánták az időt és a figyelmüket a közös munkára. Köszönöm a visszajelzéseket is a tapasztalt nehézségekről és pozitívumokról, nagy segítséget jelentettek a Módszertani útmutató összeállításánál.

Külön szeretném megköszönni Halmi Gáborné szakmai tanácsait, észrevételeit.

Nagyon bízom abban, hogy akik segítettek a munkát, jól érezték magukat a folyamatban, átértékelték és átértékelték a közös gondolkodás értékességét, az eredményeit pedig tudják majd hasznosítani a jövőbeni projekteknél a saját területükön.

Köszönöm továbbá az Alapítvány Alsómocsoládért és a Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítványnak a támogatást, mely lehetővé tette a Módszertani útmutató összeállítását.

Előre köszönetet szeretnék mondani továbbá azoknak az önkormányzatoknak is, akik vállalják, hogy elkészítik saját Okos Tükrüket. Remélem, hogy ez a Módszertani útmutató segítséget és egyben motivációt is jelent számukra. Arra biztatok mindenkit, hogy kérdéseikkel, észrevételeikkel bátran keressenek fel! Nagy segítség lehet másoknak is, ha megosztják saját tapasztalataikat, ha ezekkel a tapasztalatokkal frissíteni tudjuk majd az útmutatót. Hosszú távú terveink között pedig az is szerepel, hogy legyen egy olyan platform, ahol az önkormányzatok megoszthatják egymással jó gyakorlataikat, tapasztalataikat az Okosság felé vezető útjukon.

Kívánom, hogy használják az Okos Tükröt és használják azt okosan. Biztos vagyok abban, hogy minden településnek van mire büszkének lenni és van, amiben tud fejlődni. Érdemes miattuk tükörbe nézni!

Zagyva Gabriella

zagyva.gabriella@alsomocsolad.hu

Elektronikus mellékletek:

1. [Prezentáció a Települési Okos Tükörről](#)
2. [Letölthető Okos Tükör értékelő táblázat sablon](#)

